

GRAFIKAI SZEMLE

SZAKFOLYÓIRAT A GRAFIKAI IPARÁGAK SZÁMÁRA

A KÖNYVNYOMDÁSZOK SZAKKÖRÉNEK HIVATALOS KÖZLÖNYE

Szerkesztőség:

Megjelen minden hó 20-án.

Kiadóhivatal:

Budapest, V., Hold-utca 7.

Előfizetési ár: egész évre 2 frt, félévre 1 frt.

Budapest, V., Hold-utca 7.

Könyvnyomdák és betűöntődék Budapesten.

KÖNYVNYOMDÁK.

I. kerület (Vár).

Egyetemi nyomda,
Iskola-tér 3.
Magyar kir. Államnyomda,
Nándor-tér 1.

II. kerület (Viziváros).

Bagó M. és Fia,
Ponty-utca 4.
Heisler Jaroslav,
Várkert-rakpart 1.
Müller K. (Münster K.),
Albrecht-út 5.

III. kerület (Ó-Buda).

Bartalits Imre,
Remetehegy.
Bichler L.,
Kiskorona-utca 15.
Wimmer Márton,
Serfőző-utca 10.

IV. kerület (Belváros).

Athenaeum, irodalmi és
nyomdai részv.-társ.,
Ferenetzek-tere 3.
Barcza József,
Lipót-utca 6.
Belvárosi könyvnyomda,
(tul. Varga E. és Grósz B.)
Lipót-utca 43.
Buschmann Ferenc,
Koronaherczeg-utca 8.
Franklin-Társulat, magy.
irod. int. és könyvny.,
Egyetem-utca 4.
Goszler Gyula,
Aranykéz-utca 1.
Hedvig S.,
Károly-körút 22.
Hunyadi Mátyás, irod. és
könyvnyomda-intézet,
Zörfű-utca 43.
Kahn és Röth,
Ujvilág-utca 6.
Langer Ede és Fia,
Zsibárus-utca 1.
Mercur kő- és könyv-
nyomda,
Kecskeméti-utca 5.
Nagy Sándor,
Papnövelde-utca 8.
Országgyűlési Értesítő
nyomdája,
Megyeház-utca 12-13.
Pataki I. utóda (Sarkadi I.),
Egyetem-utca 2.
Poldini Ede és Társa,
Ferencz József-rakpart 32.
Posta-nyomda:
Főposta-épület.

Süsz Dávid,
Molnár-utca 30.
Ullmann József,
Régi posta-utca 4.
Várnai Fülöp,
Régi posta-utca 3.
Wodianer F. és fiai,
Sarkantyús-utca 3.

V. kerület (Lipótváros).

Bendiner A.,
Arany János-utca 18.
Czettel és Deutsch,
Bálvány-utca 12.
Hamburger és Birkholz,
Nádor-utca 19.
Hungária-könyvnyomda
és kiadó-üzlet,
Váci-körút 34.
Kálmán M. és Társa,
Vadász-utca 32.
Kanitz C. és Fiai,
Vadász-utca 26.
Károlyi György,
Kálmán-utca 5.
Kaufmann József,
József-tér 13.
Kertész József,
Mária Valéria-utca 11.
Kollmann Fülöp,
Arany János-utca 34.
Krömer Alajos,
Báthory-utca 21.
Légrády Testvérek,
Váci-körút 78.
Löw Ede,
Váci-körút 80.
Márkus Samu,
Báthory-utca 20.
Minerva kő- és könyv-
nyomda,
(tul. Gansl Zs.) Sas-u. 20.
M. kir. postatakarékpénz-
tár nyomdája,
Széchenyi-utca 2.
Országos központi községi
nyomda-részvénytárs.
Lipót-körút 22.
Pallas, irodalmi és nyom-
dai részvénytársaság,
Kálmán-utca 2.
Pesti Könyvnyomda-
Részvénytársaság,
Hold-utca 7.
Pesti Lloyd-társulat
Könyvnyomdája,
Doróttya-utca 14.
Központi könyvnyomda,
(tul. Kirschmann I.) Hold-
utca 25.
Pollák M. Miksa,
Bálvány-utca 21.
Preszburg Frigyes,
Arany János-utca 14.
Schlanger Testvérek,
Váci-körút 33.

Schlesinger és Kleinberger,
Bálvány-utca 18.
Zawadil E.,
Zoltán-utca 13.

VI. kerület (Teréz- város).

Brózsza Ottó,
Váci-körút 17.
Budapesti géppapirzacskó-
gyár,
Podmaniczky-utca 63.
Corvina-nyomda,
Révay-utca 14.
Ehrnstein Mór,
Laudon-u. 4.
Engel S. Zsigmond,
Lovag-utca 7.
Európa, irodalmi és nyom-
dai részv.-társaság,
O-utca 12.
Fővárosi nyomda, vona-
lozó- és könyvkötő-
részvénytársaság,
Podmaniczky-utca 37.
Fried és Krakauer,
Eötvös-utca 19.
Fuchs Samu és Társa,
Podmaniczky-utca 27.
Gallitzenstein H.,
Hajós-utca 33-35.
Gelléri és Székely,
Podmaniczky-utca 45.
Goldschmiedt Lipót,
Révay-utca 6.
Grünhut Miksa,
Lázár-utca 2.
Gutenberg-nyomda,
Gyár-utca 31.
Herrman Ignác,
Laudon-utca 10.
Hornvánszky Viktor,
Aradi-utca 14.
Hunnia-könyvnyomda,
Szerecsen-utca 65.
Kassino Jakab,
Király-utca 26.
Kosmos műintézet, kő- és
könyvnyomda r.-t.,
Aradi-utca 8.
Klein Testvérek,
Révay-utca 10.
Kunosi Vilmos és Fia,
Teréz-körút 35.
Löbl Dávid,
Andrássy-út 19. és Sze-
recsen-utca 20-24.
Magy. kir. államvasutak
menetjegy-nyomdája,
Csengery-utca 33.
Mahr Testvérek,
Szerecsen-utca 38.
Manswirth Lipót,
Podmaniczky-utca 5.
Markovits és Garai,
Lázár-utca 13.

Muskát Béla,
Teréz-körút 29.
Nagel István,
Dessewffy-utca 21.
Neumayer Ede,
Szerecsen-utca 35.
Pollacsek Mór,
Révai-utca 22.
Posner K. Lajos és Fia,
Csengery-utca 31.
Quittner József,
Szerecsen-utca 1.
Radó Izor,
Váci-körút 1.
Rigler József Ede r.-t.,
Rózsa-utca 55.
Roth és Krausz,
Vasvári Pál-utca 9.
Schmidl H.,
Szerecsen-utca 6.
Szkurka István és Társa,
Podmaniczky-utca 78.
Vörösmarty-nyomda,
Mozsár-utca 8.

VII. kerület (Erzsébet- város).

Beck F.
Valero-utca 12.
Deutsch József,
Károly-körút 7.
Eckstein Bernát,
Király-utca 45.
Feldmann Mór,
Dohány-utca 6.
Garai Mór,
Károly-körút 3.
Goldfaden Márk,
Kazinczy-utca 7.
Herkó Péter nyomdája,
Csömöri-út 128.
Klopper Samu,
Kazinczy-utca 35.
Löbl Mór,
Király-utca 27.
Löblovitz Zsigmond,
Csömöri-út 54.
Neuwald Illés,
Dohány-utca 44.
Pannonia-nyomda,
Rombach-utca 8.
Propper Leó,
Erzsébet-körút 35.
Reich Ármin,
Dohány-utca 84.
Rubin J.,
Király-utca 13.
Schmelcz és Schillinger,
Akácfa-utca 22.
Weisz és Spatz,
Csányi-utca 18.
Wendt és Bergsmann,
Dob-utca 12.
Zeisler M.,
Istvan-tér 17.

VIII. kerület (József- város).

Alkotmány-könyvny.,
Mária-utca 11.
Budapesti Hírlap nyomd.
Rökk Szilárd-utca 4.
Csokonai-nyomda,
Csokonai-utca 10.
Fritz Ármin,
József-körút 9.
Jäger T.,
Kerepesi-út 23.
Kohn Simon,
József-körút 5.
Kunstädter Vilmos,
József-körút 7.
Landau József,
József-körút 48.
Laufer M.,
Nagyfuvaros-utca 11.
Magyar Nyomda
(Szemere A. és Társa),
József-utca 45.
Rózsa Kálmán és neje,
Szentkirályi-utca 30.
Szent Gellért-nyomda.
(Valter E.)
Práter-utca 44.
Szent László-nyomda,
József-körút 31/b.
Weissenberg Ármin,
József-körút 28.

IX. kerület (Ferencz- város).

Engelmann Mór,
Kalvin-t. 2. és Károly-körút
Pátria-nyomda részvény-
társaság,
Üllői-út 25.
Vasvári Lajos,
Üllői-út 41.

X. kerület (Kőbánya).

Első kőbányai könyvny.
Jászberényi-út-1.

BETŰÖNTÖDÉK.

Államnyomda (l. f.)
Athenaeum (l. f.)
Egyetemi nyomda (l. f.)
Első Magyar Betűöntőde-
Részvénytársaság,
VI., Dessewffy-utca 32.
Fischer és Miksa
VI., Révay-utca 6.
Franklin-társulat, könyv-
nyomda-részvénytárs.
Pallas-nyomda r. t. (l. f.)
Pátria-nyomda (l. f.)
Pesti Könyvnyomda-r.-t.
(l. f.)
Rigler J. E. (l. f.)

KÖNYVNYOMDÁK A VIDÉKEN.

- Abauj-Szántó.**
Baksy Barna.
- Abauj-Szepsi.**
Vongrey Gusztáv.
- Ada.**
Berger L.
- Aisó-Kubin.**
Trnkóczy József.
- Apatin.**
Szavadi József.
- Arad.**
Aradi nyomda-részvénytársaság.
Bloch H.
Első aradi amerikai gyors-sajtó-nyomda.
Gyulai István.
Lengyel Lipót.
Muskát Miksa.
Román gör. kel. egyházmegye nyomdája.
Réthy Lipót és Fia.
Steigerwald A.
- Aranyos-Maróth.**
»Dóczi«-nyomda, tulajd.: Nemedi László.
- Aszód.**
Magy. kir. javító-intézet nyomdája.
- Baja.**
Kollár Antal és Fia.
Nánay Lajos.
Streinz Gyuláné.
- Balassa-Gyarmat.**
Balassagyarmati könyvnyomda-részv.-társ.
Halyák István.
- Balázsfalva.**
Gör. k. püspöki nyomda.
- Bánffy-Hunyad.**
Salamon Mór.
- Bártfa.**
Blayer M.
- Békkés.**
Báró Drechsel Géza.
Povázsay László.
- Békkés-Csaba.**
Corvina-ny. (Szihelszky József).
Lepage Lajos.
Povázsay Sándor és Guszt.
- Belényes.**
Süssmann Lázár.
- Beregszász.**
Haladás-könyvnyomda, tulajd.: Juhász Piroska.
- Besztercze.**
Botschar T.
Orendi Károly.
- Besztercebánya.**
Machold F.
Singer és Sonnenfeld.
- Bicske.**
Lederer Hermann.
- Bonyhád.**
Raubitschek Izor.
- Brassó.**
Gött János és Fia.
Közművelődés-nyomda.
Muresianu Aurél.
Schlandt és Társai.
- Breznóbánya.**
Kreislér J.
- Buziás.**
Ullmann F.
- Csáková.**
Chudy Testvérek.
- Csáktornya.**
Fischel Fülöp.
- Csiksomlyó.**
Ferenczrendi nyomda.
- Csikszere.**
Györgyjakab Márton.
- Csongrád.**
Csongrádi Híradó nyomdája (tul.: Hegyi Antal).
Iiszavidék nyomdája, tulajd.: Silber Jánosné.
Weisz Márkus.
- Csorna.**
Neumann Samu.
- Csurgó.**
Vágó Gyula.
- Czegléd.**
Piros J. és Tarsa.
Sebők Béla.
- Debreczen.**
Csokonai nyomda- és kiadó-részvénytársaság.
Debreczeni Ellenőr ny.
Ifj. Gyürky Sándor.
Hoffmann és Társa.
Kutasi Imre.
László Albert.
Schwartz E.
Városi nyomda.
- Deés.**
Demeter és Kiss.
Goldstein Jakab.
- Detta.**
Heldenwanger József.
- Déva.**
Hirsch Adolf.
Kroll D.
- Deveser.**
Rosenberg Zsigmond.
- Dicső-Szent-Márton.**
Hirsch Mór.
- Ditró.**
Ditró és Szárhegy községek nyomdája.
- Dombóvár.**
Első dombóvári könyvnyomda és papírszergyár.
- Dunaföldvár.**
Schwarz Manó.
- Duna-Szerdahely.**
Adler Netti.
Goldstein Józsu.
- Eger.**
Baross-nyomda (tulajd.: Paunz S.)
Egri könyvny. részv.-társ.
Erseki lyceumi nyomda.
Lőw Sámuel.
- Eperjes.**
Kósch Árpád.
Pannónia-nyomda (tulajdonos: Hedry Bertalan és Stehr D.)
Stamberger Lajos.
- Érsekújvár.**
Kohn Samu
Winter Zsigmond.
- Ér-Mihályfalva.**
Beck Adolf.
- Erzsébetfalva.**
Matkovich A.
- Erzsébetváros.**
Kotzauer D.
- Esztergom.**
Buzárovits G.
Gerenday József.
Laiszky János.
Tábor Adolf.
- Fehértemplom.**
Wunder J.
- Felső-Eőr.**
Schodisch Lajos.
- Fertő-Nezsider.**
Horváth E.
- Fiume.**
Battara P.
Chiuzre & Co.
Jerouscheg G.
Karletzky Ferencz.
Mochovich Emidio
Stabilimento Tipo-litografico Fiumano.
- Fogarás.**
Thierfeld Lipót.
- Galánta.**
Első galántai könyvny.
- Galgóc.**
Szold Jakab.
Sternér Adolf.
- Gyergyó-Szent-Miklós.**
Szabó Testvérek.
- Gyoma.**
Kner Izidor.
- Gyöngyös.**
Braun Bertalan.
Herzog Á. E.
Kohn L.
Kohn Mór.
Kovács és Schimerling.
- Győr.**
Fischer István és F. utóda
Nitsmann József.
Győregyházmegyei könyvnyomda.
Pannónia-könyvnyomda (tul. Szávay és Raab).
Surányi János.
- Győr-Sziget.**
Gross G. és társa.
- Gyula.**
Corvina-nyomda.
Dobay János.
- Gyulafehérvár.**
Püspöki lyc. nyomda.
Voltz H.
- Hajdú-Böszörmény.**
Szabó Ferenczné
- Hajdu-Nánás.**
Bartha Imre.
- Halas.**
Práger Ferencz.
- Hatvan.**
Hoffmann J. L.
- Hódmező-Vásárhely.**
Lévai Fülöp.
Részvénynyomda.
Városi nyomda.
- Holics.**
Hotascha J.
- Homonna.**
Waller M.
- Huszt.**
Mermelstein Fülöp.
- Igló.**
Schmidt József.
Tátra-könyvnyomda (tul.: Stein Ignác.)
- Ipolyság.**
Neumann Jakab.
- Jász-Ápáti.**
Gallovich Dezső.
- Jászberény.**
Brünauer Adolf és Társa.
- Kabod.**
Deutsch Mózes.
- Kalocsa.**
Malatin Antal.
Werner Ferencz.
- Kaposvár.**
»Berzsenyi D.«-könyvny. (tul. Németh fivérek).
Hagelmann Károly.
Jancsovics Gyuláné.
Kéthelyi Miksa.
- Kapuvár.**
Buxbaum József.
- Karánsebes.**
Karánsebesi gör. kel. rom. egyházmegye nyomdája.
Oréhoja és Fleissig.
- Karczag.**
Szódi Miksa.
- Kassa.**
Bernovics Gusztáv.
Grosz Soma
Ifj. Nauer Henrik
Ries Lajos.
Werfer Károly.
Wesselényi Géza.
- Kecskemét.**
Fekete Mihály.
Pannónia-nyomda.
Steiner Mihály.
Sziládi László.
Tóth László.
- Késmárk.**
Dr. Altmann Dávid.
Kling János.
Sauter Pál.
- Keszthely.**
Farkas János.
Nádai Ignác.
- Kézdi-Vásárhely.**
Ifj. Jancsó Mózes.
- Király-Helmez.**
Klein József.
- Kisbér.**
Korda Miksa.
- Kis-Czell.**
Ményhárt Julia.
- Kis-Kőrös.**
Kalisch Ignác.
Kis-Kun-Félegyháza.
Feuer Illés.
Renezay József.
- Kis-Marton.**
Dick Ede.
- Kis-Pest.**
Fischhof Henrik.
- Kisújszállás.**
Szekeres József.
- Kis-Várda.**
Berger Ignác.
Kolozsvár.
Ellenzék nyomdája.
Gámán János örökösei.
Gombos és Stupjár.
Közművelődés-nyomda.
Lehmann V. Sándor.
Magyar Polgár nyomdája.
Polcz Albert.
Stratzinger G.
- Komárom.**
Özv. Krausz Ignáczné.
Petőfi-nyomda.
Rónai Frigyes.
Spitzer Sándor.
- Körmend.**
Kötmendi könyvnyomda-részvénytársaság.
- Körmöcbánya.**
Joerges A. özv. és fia.
- Kőszeg.**
Feigl Frigyes és Gyula.
- Kula.**
Berkovits Márk.
- Kún-Szent-Márton.**
Csanády József.
- Kún-Szent-Miklós.**
Bors Károly.
- Lajta-Szent-Miklós.**
Fleischmann Ignác.
- Léva.**
Dukes Lipót.
Nyitrai és Társa.
- Lippa.**
Zách József.
- Liptó-Szent-Miklós.**
Steier Izidor.
- Lőcse.**
Reisz M. József.
- Losoncz.**
Kármán-könyvnyomda.
Losonczy Sándor és Társa.
Roth Simon.
- Lugos.**
Traunfellner Károly.
Virányi János.
Weisz K.
- Magyar-Óvár.**
Czéh Lajos.
- Makó.**
Gaál László.
Neumann József.
- Malaczká.**
Wiesner Alfréd.
- Máramaros-Sziget.**
Blumenfeld és Dávid.
Deutsch és Berger.
Részvénynyomda.
Wider Mendel.
- Maros-Vásárhely.**
Adi Árpád.
Ev. ref. collegium-nyomda.
Grün Vilmos.
- Mátészalka.**
Weisz Zsigmond.
- Medgyesi.**
Reissenberg G. A.
- Mező-Berény.**
Maár László.
- Mezőtúr.**
Gyikó Károly.
- Mindszent.**
Weisz Ignác.
- Miskolcz.**
Forster Rezső.
Gedeon és Társa.
Stamberger Bernát.
- Módos.**
Staits György.
- Mohács.**
Blandl János.
Rosenthal Márk.
- Moór.**
?
- Munkács.**
Özv. Blayer Pinkászné és Fia.
Grünstein Mór.
Kroó Hugó.
- Muraszombat.**
Grünbaum Márk.
- Nagy-Atád.**
Günsberger Antal.
- Nagy-Bánya.**
Molnár Mihály.
Nánási István.
- Nagy-Becskerek.**
Grcsits I.
Jokly Lipót.
Pleitcz Fer. Pál utóda (dr. Brajjer L. és Mayer R.).
- Nagy-Bittse.**
Spiegel Samu.
- Nagy-Enyed.**
Nagyenyedi könyvnyomda és papíráru gyár r.t.
- Nagy-Kanizsa.**
Fischel Fülöp.
Singer Lipót.
Wajdics József.
Weisz L. és F.
- Nagy-Károly.**
Ifj. Róth Károly.
Sarkadi Nagy Zsigmond.
- Nagy-Kikinda.**
Kiadói nyomda.
Milenkovits István.
Radák János.
- Nagy-Kőrös.**
Nagykőrösi Közlöny nyomdája.
Ottinger Ede.
- Nagy-Marton.**
Gellis Henrik.
- Nagy-Mihály.**
Landesmann B.
- Nagy-Röcse.**
Guttman Fülöp.
- Nagy-Surány.**
Leuchter Sámuel.
- Nagy-Szalonta.**
Reich Jakab.
- Nagy-Szeben.**
Drotleff József.
Intitut topografic.
Krafft C. Vilmos.
Reissenberger Adolf.
Román püspöki könyvny.
- Nagy-Szent-Miklós.**
König Salamon.
Wiener Nathan.
- Nagy-Szombat.**
Goldmann Miksa.
Horovitz Adolf.
Winter Zsigm. özvegye.
- Nagy-Szöllős.**
Zinner Mór.
- Nagy-Tapolcsány.**
Platzko Gy.
- Nagyvárad.**
Berger Sámuel.
Freund Lajos és Társa.
Helyfi László.
Láng József.
Laszky Ármin.
Neumann Vilmos.
Pauker Dániel.
Rosenbaum Vilmos.
Sonnenfeld Adolf.
Szent László-nyomda r.-t.
Szigligeti-nyomda r.-t.
Ungár Jenő.
- Naszód.**
Concordia-részv.-társ.

GRAFIKAI SZEMLE

SZAKFOLYÓIRAT A GRAFIKAI IPARÁGAK SZÁMÁRA

A KÖNYVNYOMDÁSOK SZAKKÖRÉNEK HIVATALOS KÖZLÖNYE

MEGJELEN MINDEN HÓ 20-ÁN

MÁGY. AKADEMIÁ
KÖNYVTÁRA

VII. ÉVFOLYAM

BUDAPEST 1897 JUNIUS

6. SZÁM

Czímerünkről és egyébről.

I.

Vélemény a nyomdászok címeréről.

Folyóiratunk mult számában Major István szaktárs dicséretes buzgósággal és nagy előkészületekre mutató terjedelmességgel tanulmány tárgyává tette különböző alakokban használatban lévő címerünket. A legszembe-ötőbb eltérés a különböző alakú címerekben a két- és az egyfejű sas használatában jelentkezik; ez már meglehetősen régóta képezi vita tárgyát, s bár Major szaktárs cikkének bevezetésében a kétfejű sas mellett adja le votumát, mégis cikke végén újra erőt vesz rajta a fennálló bizonytalanság, s joggal kérdi: ki tudja, hogy végleg eloszlatható lesz-e e bizonytalanság valaha?

A cikkben fölvetett kérdés maga és több, annak megvilágítására szolgáló adat téves volta indít engemet arra, hogy azzal magam részéről is foglalkozzam.

Minthogy komoly tudósok magát a címeradományozás tényét vonják kétségbe és címerünket a legendák gyümölcsének tartják, magam részéről nem tartom a kérdést annyira fontosnak, hogy a végett mélyreható történelmi és címertani kutatásokba bocsátkozzunk. Major szaktárs cikkéből megtudjuk, hogy a német nyomdászok, kik pedig — szerintem — első sorban lehetnek e kérdés eldöntésénél kompetensek, körülbelől épp oly régen használják a kétfejű, mint az egyfejű sast; ez eltérés okait ma már hasztalan kutatnók. Mi tehát épp oly joggal használhatjuk az egyik vagy a másik variációt. Hogy egyforma alakú címert használjunk, azt én is helyeslem, de nem látom be, hogy annak éppen a kétfejű sassal kell ékítve lennie. Ha a szabad önkormányzatára büszke német birodalmi városnak, Nürnbergnek nyomdászai az egyfejű sast használták, azt valószínűleg politikai okokból tették. Ez a politikai szempont nálunk ma is fennáll. Tudomásomra jutott, hogy egy vidéki nyomdász más alkalmas záródísz hiányában, a nála nyomtatott iskolai évi jelentést ilyen kétfejű sassal ellátott nyomdász-czímerrel rekesztette be. A munkát megrendelő iskolaigazgató azonban visszadobta a példányokat azzal, hogy ő az ilyen vignettával díszített jelentést nem meri közönségének kiadni s a nyomdász kénytelen volt a kárt viselni. Hogyha tehát mi, hasonlóan a dán, svéd, francia vagy olasz nyomdászokhoz, az

egyfejű sast használjuk, azt oportunitási és célszerűségi szempontból tesszük.

Ajánlanám pedig e célra mintául vagy az én történeti kártyámon* alkalmazott címert, vagy a *Galgóczy István* úr által rajzoltat, melynek mása f. évi februári számunkban jelent meg. E két címer csak a sisak formájában különbözik, a mennyiben az egyikben leeresztett sisak látható, a másikon pedig nyílt, rácsos alakú. A nyílt meg a zárt sisak jelentőségének magyarázatában pedig szintén annyira eltérők a heraldikusok véleményei, hogy mi nem fogunk nagyot véteni, ha akár az egyik, akár a másik sisak-formát használjuk tetszés szerint. A kérdés főnyílva — mint már megjegyeztük — a sas egy- vagy kétfejűségében rejlik, és e tekintetben csak az egyfejű sast tudjuk ajánlani.

Pótlólag még megjegyzem, hogy *Ferenczi Zoltán A kolozsvári nyomdászok története* című munkájában szintén az egyfejű sast használja, hasonlóan Galgóczy Istvánhoz.

II.

Hoffhalter Ráfáel címere.

Rátérek most Major szaktársunk cikkének egy téves tételére, melyet ő ugyan jóhiszeműleg vett át Faulmann ismert nyomdásztörténeti munkájából, de minthogy e téves adat Hoffhalter Ráfáel személyére vonatkozik, ki tudvalevőleg nálunk Magyarországon is működött néhány évig és Gyulaféhevártt fejezte be mozgalmas életét, indokoltnak találok e téves adat helyreigazítása érdekében bővebben visszatérni az említett Hoffhalter élettörténetére.

Hoffhalter, vagyis Skrzetusky Ráfáel (Wadasi idősb Jankovich Miklós szerint: Szkrzetovszki), régi lengyel nemesi család sarja volt és egyetemi tanulmányait Belgiumban végezte, hol valószínűleg áttért a protestáns hitvallásra, és egyuttal a könyvnyomtatás mesterfogásaival is megismerkedett. Később Zürichben talá-
juk, hol már mint gyakorlott fametsző, betűöntő és tipografus teszi magát ismertté. 1557-ben Bécsben tűnik föl** s itt mint e város első betűöntője s kiváló nyomdai termékek előállítója lesz hirnevessé. Bécsben használja először nyomtatványain Hoffhalter álnévét,

* A magyar állam nyomdász-történelmi térképe. Tervezte Firtinger Károly. A millenium alkalmából kiadta a Könyvnyomdászok Szakköre. Budapest, 1896.

** Lasd: Wiens Buchdrucker-Geschichte 1482—1882. Herausgegeben von den Buchdruckern Wiens. Verfasst von Dr. Anton Mayer. I. Band: 1482—1682. Wien, 1883.

s bár csupán katolikus irányú, lojalis tartalmú nyomtatványok kerülnek ki sajtói alól, (mint például gróf Herberstein Zsigmond és Oláh Miklós esztergomi érsek munkái), mégis, mikor kitudódik, hogy titokban ellátja a krajnai protestánsokat betűanyaggal és hogy a magyar-honi reformátorokkal, nevezetesen Debreczennel is összeköttetésben áll, kénytelen 1563-ban otthagyni Bécsset, s Debreczenbe menekülni, hol aztán már nyíltan az új hitvallás érdekében, minden befolyástól menten érvényesíti könyvnyomatói képességeit.

Hoffhalter Ráfáel nemesi czímere.

A jegyzetben említett bécsi nyomdásztörténet első kötetében találjuk Hoffhalter családi czímerét és nyomdászjelvényét; mellékelten mindkettőt bemutatjuk. A nemesi czímerén ott díszlik a Major szaktárs által — Faulmann Károly nyomán — a nyomdászczímerrel összeköttetésbe hozott ölyv, csőrében a pecsétes gyűrűvel; világos, hogy ennek a czímernek nincs semmi köze a mi czímerünkhöz, mert Hoffhalter mint nyomdász külön signetumot (Buchdruckerzeichen, Druckerstock) alkotott magának s azt több bécsi nyomtatványán használta is. Hogy a pecsétes gyűrű czélzás akar lenni művészetünk eredetere, ezt semmivel sem indokolt pusztá föltevésnek tartom Faulmann részéről, melylyel szemben én épp oly jogosultsággal azt a nézetet kockáztathatom, hogy Hoffhalter analogium gyanánt dicső Korvin Mátyásunk gyűrűs hollóját is vehette, ki mint szenvedélyes könyvbarát méltó mintául szolgálhatott nemcsak Hoffhalternek, hanem az egész művelt világnak. Máskülönb tudvalevő, hogy a pecsétes gyűrű mindenha egy gyakran felhasznált attributumát képezte a czímertannak.

Érdekes Hoffhalter nyomdászjelvénye. A keretben foglalt körirat: »Omnia spe florent prospiciente Deo«, valamint a fa tövén látható »Spes« szó czélzás Hoffhalter nevére, mint a ki Istenben reménykedik (spe, spes = Hoffnung = reménység). Nem helyes tehát Hoffhalter nevét szimpla f-fel írni. Nyomtatványain Hoffhalter nevét hol egyszerű, hol kettős f-fel találjuk, míg fia, Hoffhalter Rudolf, rendszeren két f-fel nyomatta ki nevét.

Utóbbiról megemlíthető még, hogy némely nyomtatványain »typografus tigurinus«-nak jegyezte magát, jelölül annak, hogy mesterségét Zürichben tanulta, vagy hogy az ottani nyomdásztársaságnak bekebelezett tagja.

Ezekben kívántam a Hoffhalter czímerére vonatkozó téves magyarázatokat helyreigazítani.

Cikkem további folyamában méltatni fogom a nyomdászjelvények jelentőségét, mint a melyek hivatásuknál fogva közeli rokonságban állanak czímerünkkel.

Faragó.

Nyomdáink berendezéséről.

Felolvasatott a Szakkör április 25-iki havi ülésén.

Mindama szaktársainknak, kiknek a sors különös szeszélye folytán jutott az osztályrésztől, hogy egyik nyomdából a másikba vándoroljanak, a nálunk nyomdászoknál divatját járó munkahiány miatt, bő alkalmuk nyílik egyes nyomdák beléletével és különféle berendezésével megismerkedniök.

Sajnáljuk egyrészt ama szaktársainkat, hogy a sors oly mostohán bánik el velök, de másrészt jól mulatunk azon, ha ily szaktársainkkal a piros teríték mellett találkozáva, jó ital mellett eldiskurálva, egyik-másik egyszerre csak megereszti a hangot és panaszkodik, hogy mily bajos megszokni és alkalmazkodni a sokféle berendezéshez és ékes magyar imádsággal könynyit e feletti boszankodásán.

Rég elmúltak azok az idők, midőn a főváros és a vidék csekély számú nyomdáiban patriárkális életmód és egyszerű berendezés mellett töltötték el szaktársaink idejüket. Nem kritizálták akkor még annyira a sajtó alól kikerülő munkákat, az impresszum pedig akkor feltűnő nagy betűkkel csak a nyomda nevét hirdette. Mennyivel más világ van most. Nem hiába az úgynevezett villamos korszakban élünk, hol minden munkának szemfényvesztésszerűen kell többnyire elkészülnie s ezért nem is csoda, ha sok esetben nem hinnök el egyes nyomdákról, honnét nyomtatványokat látunk, hogy mily rendszertelenül és selejtesen dolgoznak, ha nem látnók rajta eldugva az impresszumot, melyet kénytelenek mégis reátenni.

Nincs szándékomban, hogy tán megnevezzek egyes nyomdákat és tollhegyre véve szapuljam, mert ismerem jól ama közmondást, mely azt mondja: »Szólj igazat, betörök a fejedre!« de daczára mind ezeknek, általánosságban mégis a jelenleg fennálló nyomdákról leszen szó. Meglehet, hogy kissé szigorú leszek bírálatomban, úgy hiszem, ez nem fog ártani csipetnyit sem senkinek és helyesebbnek tartom a bajok kútforrását megemlíteni és megróni, mintsem szépitgessem azokat. Főképen csak arra akarok utalni, hogy a nyomdáknál többnyire már a berendezésnél követtetnek el tévedések, melyek azután maguk után vonják a többi. A régibb idő óta fennálló nyomdáknál már idejét multa és szinte kivihetetlen volna, hogy most pótolják ama hiányokat, melyeket eddig mulasztottak, de azt ők is megtehetnék, hogy ne neveznék el mindegyik külön egy és ugyanazt a betűfajt más-más névvel.

Nem boszantó dolog-e, mikor egyik nyomdában egy betűfajt pl. excelsior, a másikban accidenzschrift, a harmadikban pedig díszbetűnek keresztelnek el. Szegény

Hoffhalter Ráfáel nyomdászjelvénye.

betűfaj, mely talán egy anyamintából látta meg a napvilágot, úgy el lesz keresztelve, hogy nem is ismer önmagára. Az öntöde sem hibás ebben, hanem csak a megrendelő nyomda. Hagynák meg az öntödei nevéket, úgy nem kellene a szedőknek minden kondícióváltoztatásnál újra megtanulni a betűfajok neveit, mi nem csekély idővesztéséget és boszankodást okoz.

Vagy nem helytelen dolog-e, hogy egyes nyomdában a szekrények más beosztásúak. Hány szegény számoló szedőnk sinylette már meg ezt a helytelen rendszert, melynek védelmére nem lehet felhozni semmit sem.

Mire jó az úgynevezett francia, magyar s tudja is ten miféle szekrény-beosztás.

A gyakorlat bebizonyította, hogy a megszokástól függ az, hogy a szedőnek könnyű legyen a szedés bármiféle szekrényből. Próbáltak ezen már javítani, a *Grafikai Szemle* hasábjain is közöltek e tárgyról véleményeket, bemutatták a szekrény tervezetét is, de dacára ennek, a terv mégis elaludt, mert belátták, hogy az sem jobb az előbbieknél.

Vegyük pld. hogy a számoló szedőnek egy oly szekrényből kell szednie, mely francia beosztású, ebből a szekrényből szed két napig; most kap más kéziratot, azt meg oly betűfajból kell szednie, mely egy más rendszerű szekrényben van elosztva. Csoda-e azután, ha sietés közben elfisseli a szekrényt minduntalan s mákos-tészta-hoz hasonló korrekturát csinál. Hisz a legjobb akarat mellett is eltéveszti a rekeszeket, mert nincs ahhoz szokva, hogy többféle szekrényből szedjen.

Aprólékos dolgoknak látszanak ezek, de a ki már próbálta, az megmondhatná, hogy milyen hátrányosak.

Továbbá nagyon ajánlatos lenne az olyan nyomdákban, melyek az úgynevezett utca-rendszer szerint vannak felosztva, könnyebb tájékozásul táblázatot készíteni arról, hogy egyes utcákban milyen fajta betűk vannak elhelyezve és ezen táblázatot kifüggeszteni minden utcában, hogy a szedőknek könnyebb legyen a betűfajok keresése és megszűnnék az örökös kérdezősködés egyiktől-másiktól, mi miatt sokszor ketetkeznek zívódások. Az újonnan belépő szedőnek pedig hamarabb teszi áttekinthetővé a nyomda betűfajainak helyét.

Ezek volnának megjegyzéseim a régebben fennálló nyomdákra, most pedig áttérek arra, hogy milyenek a berendezések általánosságban és mi az okozója mindezeknek. A fővárosban a jelen évtizedben rohamosan szaporodtak el a kisebb-nagyobb nyomdák és részvénytársaságok; hogy mennyire nem volt szükség reájok, azt a jelen időszak sajnos igazolja. Igaz ugyan, hogy munkanélküli szaktársainkat ily nyomdák némi keresethez juttatják, de azért sok esetben bátran elmondhatjuk és alkalmazhatjuk mindezekre ama régi magyar közmondást, hogy: »Atdál uram esőt, de nincs benne köszönet!« Nézzük csak meg, hogy mi volt oka e meg gondolatlan alapításoknak és miképp történik ama nyomdákban a berendezése.

Összeül egy pár elbúsult honatya, kik meghasonlottak a jelen politikai és társadalmi rendszerrel, sőt talán önmagukkal is, és hosszas vitatkozás után ki-

sütik, hogy nem boldog a magyar haza, pang az ipar, a sajtó korrumpált stb., azt vélik, hogy a sok lap dacára nincs elegendő és nincsen olyan, minő kellene. Elhatározzák, hogy szükséges egy oly lap, mely megvédi a jogot, mely nyíltan ostorozza a mai korrumpált rendszert és e célból a haza érdekében alapítanak egy új lapot, mely szerintük szükséges, de mások szerint nem.

De miután tapasztalathól, vagy hallomás után már tudják, hogy egy lap előállításáért sokat kell esetleg fizetniök, lelkesültségökben azt is elhatározzák, hogy egyidejűleg nyomdát is nyitnak, hogy legalább a lap megjelenése biztosítva legyen.

Keletkeznek azután gombamódra a legszebb nevű nyomdák és részvénytársaságok és Gutenberg templomai ismételve megszaporodnak, ámbár nem mindig a föld felett, sok esetben pinczehelyiségekben is, mintha csak szégyenlenék magokat a világosság-nak kitenni és sok esetben jól is teszik ezt, mert kár is lenne a napnak meglátni ama csodát, a mit ott látna. A kezdeményezők megcsinálják az aláírási ívet és ha ezt a pénzes kapacitások aláírták, megalkitják maguk között az igazgatóságot, szerkesztőséget és más befolyásos állásokat. Igen ám, de most kezdenek rájönni arra, hogy a nyomda vezetésére is kell ám valaki, még pedig szakember, mert e nélkül nem boldogulhatnak. Kénytelenül bár, de mégis kell ilyet keresni. Akadna ugyan mindegyik befolyásos részvényesnek egy protegált embere erre az állásra, de megegyezni nem tudván, pályázatot irnak ki erre az állásra.

Nosza megindul most a találgatás. A pályázatok sercgestül érkeznek be s a pályázat sorsa még el sem dőlt, máris szélteben és hosszában rebesgetik és találgatják ama szerencsés halandót, hogy ki fogja ezt a fényes állást elnyerni. Van esetleg a pályázók között elég olyan, kit szakbeli képzettsége első sorban is képesítene a művezetői állásra, de protekció fogytán számba sem jön a laikus igazgatóság előtt, mert az állást mégis csak az nyeri el, kinek a legbefolyásosabb protektora van. Ezzel aztán az intézet sorsa meg van pecsételve.

Radnai Mihály.

(Vége köv.)

Századelei hirlapjainkról.

(Folytatás és vége.)

Ugyanolyan irányt, mint a *Tudományos Gyűjtemény*, követett a *Sas* című folyóirat. Teljes címe következő volt: »Sas | vegyes tárgyú | iratok | az | olvasni és tudni méltó | minden ágából | több tudóssal egyesülve | kiadta | Thaisz András | F. A. Molnár Sándor | ügyelése alatt. | XIII. kötet. | Pesten, | Wigand könyvkereskedésének sajátja. | 1833.« Nyomtatta pedig Landerer Lajos Pesten. Mottó gyanánt egy hosszabb mondat van lenyomatva gróf Széchenyi István *Hitel* című iratából, valamint Horváth Eleknek első helyen közölt hosszú költeménye: »Az 1827-ki országgyűlés emléke« szintén Széchenyinek van ajánlva.

Szedés és nyomás dolgában a füzet kiállítása az előbb említett *Tudományos Gyűjtemény* cíművel egyforma, a füzeteket nyomtató két üzlet ugyanis, Trattner-Károlyi és Landerer Lajos, képezték abban az időben, a budai egyetemi nyomdán kívül, az ország legelső nyomdáit és jóhírük fentartása érdekében egymással szemben is élénk versenyt folytattak.

Utolsónak hagytuk szemlénkben a hetenkint kétszer megjelent *Jelenkor* című politikai lapot, melyre Kisfaludy Károly halála előtt nyert engedélyt s azután Helmecczy Mihály szerkeszté; nyomtatója Landerer Lajos volt. Az előttünk fekvő 1834. január 1-től ugyanamaz év július hó 19-ig terjedő kötet címe következő: »Jelenkor | politikai tekintetben | a két haza s külföld | hirleveleiből | szerkeszti 's | értesítő toldalékkal | kiadja | Helmecczy Mihály. (Ezután következik egy vignetta, mely az Idők folyását jelképezi.) Harmadik évi folyamata' első fele. | Pesten, | Landerer könyvnyomtató intézetében. | 1834.« A címlap hátulso oldalán a következő jelíget találtuk: »Hazadnak és az Emberiségnek élj!«; gróf Széchenyi István pedig e lapot választotta organumául s annak is tartotta mindvégig.

A címlap — úgy mint az előbb említett füzetekéi is — verzal betűből van szedve, a kis 4-rét alakú kolumnák két hasábból állanak, elejétől végig cicerobetűből szedve. Ugy ebben a lapban, mint a *Sas* című füzetben, ujdonság gyanánt látjuk alkalmazva a szövegben előforduló *spaczionirozást*, miből azt következtetjük, hogy nálunk legelőször a Landerer-nyomdában vették gyakorlatba e kiténtési módot.

Betűhibák helyreigazításánál ebben a lapban a *hasáb* kifejezés helyett »szelet« volt használatos; pl.: »Mult hirlapunk 104 lapja 2-ik szeletén az 5. sorban rúd helyett olv. gát«. Egy 1793-ban Patzko Ferenc által Pozsonyban nyomtatott könyvben pedig a sajtóhibáigazítási rovat felirata így hangzott: »A' Gántsokat így jobbitsd«.

A behuzás rendszeren két geviertből állott; így aztán megtörtént, hogy kevert szedésnél különböző volt a behuzás, hol két ciceróból, hol két petit geviertből állott az.

A jegyzetvonalak a század elején még végigfutottak a szedés egész szélességén; később 12—10 ciceróra rövidültek, aztán jó sokáig 8 ciceró hosszú vonalat alkalmaztak, mely végre 4 ciceróra rövidült, persze oktáv-alakban, mert nagyobb formátumoknál később is használtak még 8 és 12 cicerós jegyzetvonalakat. A jegyzet szedésénél rendszeren az első sor tompán kezdődött, a többiek pedig két ciceróval voltak behúzza.

Megtörtént az is, hogy a folyóiratokban megjelent egyes cikkekben külön kiadásokat rendeztek, melyeket érdemes elődeink aztán »újabb nyomtatás«-oknak neveztek el; valamely könyvnek második vagy harmadik kiadását pedig »második, harmadik nyomtatás«-nak hívták. Bugát Pál, a nyelvíjítás egyik ismert túlzó művelője meg »kiadat«-nak nevezte el az újra történt kiadást, mint a következő könyvezim bizonyítja: »Sebészesség, melyet előadási kézikönyvül adott ki a szerző Dr. M. J. Chelius. A 4. öreget és javított eredeti kiadat után a pesti m. k. egyetemenbeli orvoskar hasz. fordította Bugát Pál. Buda 1837.«

A mai *folyóiratot* elődeink *folyóírásnak* mondták; a Kassán 1825-től 1836-ig megjelent *Minerva* szépirodalmi füzetes vállalat címe volt: »Felsőmagyarországi Minerva. Nemzeti folyóírás.«

Azonban nem csupán szaktechnikai tekintetben érdemes e folyóiratok és lapok böngészése, taláunk azokban sok érdekes adatot kulturális és nemzeti politikai föléledésünkről is. Tanulságos ebben az irányban különösen a *Jelenkor* átlapozása. Az országos KK. és RR. üléseiről szóló pozsonyi és kolozsvári tudósításokon kívül figyelemmel volt a lap a két hazában előforduló minden közművelődési mozzanatra; rendszeres jelentéseket hozott a »magyar tudós társaság«, vagyis a M. Tud. Akadémia tevékenységéről, mely — mint tudjuk — 1830. november 17-én alakult meg 300.000 pengőforinttal; továbbá a nemzeti muzeum, a simmeringi és pesti lóversenyekről, a fumei kikötő forgalmáról, az amaz időben még fiatal Duna-gőzhajózásról. Így többi közt mint örvendetes ujdonságot közli a lap, hogy az *Argo* nevű gőzhajó április 11-én szerencsésen áthaladt a Vaskapun; továbbá, hogy a József-napi vásár után három gőzhajó telt meg árúval és utassal a Duna alvidékére, Mehádiára, Galacra s egyéb rendeltetéssel. Más helyen azt ujságolja, hogy gróf Széchenyi István ismételten fölkereste a Vaskaput az *I. Ferencz* és *Argo* nevű gőzhajókkal és a *Tünde* nevezetű vitorlás hajójával.

Január 11-ki számában körülményes statisztikát hoz a lap a hazában 1833. év végével működött színész-társulatokról, melyszerint a budai társulaton kívül tizenegy társaság létezett a következő helyeken: Kassán, Balaton-Füreden, Miskolczon, Debreczenben, Szabadkán, Vácson, Pápán, Nagy-Abonyban, Szigeten, Szatmárt és Magyar-Becsén. A nemzeti kulturának e lelkes úttörője aztán a Pesti magyar színháznak, a mai Nemzeti Színháznak 1837. augusztus 22-én történt ünnepélyes megnyitásával nyerték természetes középpontjukat.

Nagy tevékenységet fejtett ki az Állattenyésztő társulat, a mai országos gazdasági egyesület, a Köztelken, a mely egyebek közt egy Mezei Naptárt is adott ki. E naptárt 1840-ben 5000 példányban nyomták, 1842-ben már 40.000, később pedig 60.000 példányban jelent meg.

Különös benyomást tesz a 9. számnak egy 13 soros ujdonsága, mely Németh Ferencz rablógyilkosnak kivégeztetéséről ad jelentést. Milyen különbség ez mai lapjainkhoz képest, melyek nem 13 sorban, hanem 13 számon keresztül csépelnek ez eseményt, még pedig a legkicsapongóbb Variációkban.

Érdekes a *Jelenkornak* börze-tabellája, mely nyolcz gabona-ári és nyolcz pénzkeleti tételből állott. Külföldi tudósításokban gazdag volt a lap, a különböző államokat külön felsorolva s jellemző a szerkesztő széles látókörére, hogy »Németország« és »Olaszország« cím alatt közölte a német, illetve olasz dolgokat, habár abban az időben még mindkét nemzet szét-darabolt királyságokból és fejedelemségekből állott.

1841-ben már angol gyorsajtón nyomták a *Jelenkort* s ezzel a magyar zsurnalisztika levetette magáról kis-korúságának saruit és belépett heroikus korszakába. 1841. január hó 2-án indult meg Kossuth Lajos szerkesztése mellett a *Pesti Hirlap*, mely rövid idő alatt

öt-hatezer példányban kelt el s útját egyengette annak az áramnak, mely a szunnyadó elmélet felébresztette és akadályokat nem ismerő agitációjával megteremtette a 48-iki fordulópontot, mely fordulatlak köszönheti a hazai nyomdászat is mai hatalmas nivóját.

Firlinger Károly.

A szedő és korrektor.

(Folytatás.)

A számtalan szóhalmaz, mely hol így, hol úgy lesz használva s melyeket, mint már fentebb említém, betűsoros rendben dolgozatom további folyamán fogok adni, alkalmasak arra, hogy úgy a szedő, mint a korrektor nézetét hol így, hol úgy változtassák s mely éppen azért, mivel határozott megállapodás nem észlelhető, éppen olyan változásnak van alávetve, akár valamely vihart jósló képecske, mely hol rózsaszínben jelenik meg, midőn szép időt remél, hol barna ruhában, midőn borús időt érez; e szavak is éppen úgy vannak, hol helyesen használtatnak, hol hibásan és e sok közt a sorrend a *vajon*, vagy *vajjon*, avagy némelyek szerint helyesen: *valjon*, *valljon* szóra esett.

Mielőtt a *vajon* (vajjon, valjon, valljon) szó bonczolgtatásába kezdenék, egy kis eltérést kell magamnak megengedni, mely a következő szavakban nyilvánul.

A tisztelt szerkesztő úr dolgozatomnak a múlt *Grafikai Szemlében* megjelent folytatásában néminemű megjegyzéseket méltóztatott tenni, melyek közül csak egyre felelek; csupán csak ez egy egyéni nézetnek a téves felfogását akarom ez alkalommal a magam részéről megvilágítani.

A többek közt a t. szerk. úr határozottan helyesli a korrektorok azon eljárását, a melylyel a *személyi tulajdonneveknek*, ha utczát jeleznek és ha *melléknévvé* változnak, meghagyják az eredeti nagy (*verzal*) betűvel való használatát. (Nemcsak én, de az Akadémia is! Szerk.)

Előre kimondom, hogy én nem helyeslem ezen eljárást, de bár nem helyeslem, én is így használom, használom pedig azért, mivel általánosan ilyen hibásan szokják használni, bár láttam már olyan világhírű tudósnak, mint *Pulszky Ferencz*, egy munkáját, melyben határozottan a *személyi tulajdonnév* (bár utczát jelzett) *kis betűvel van használva akkor, ha melléknévvé változik*. De nemcsak, hanem boldog emlékü *Komócsy József*, ki pedig elismert pedagógus és költő volt, határozottan állította annak helytelen voltát egy nyelvészeti vitánk alkalmával. Jómagam is helytelenítettem, csakhogy hivatkozva az általános ferde nézetre, a melynél fogva a szerzők, talán felületességből, talán meggondolatlanságból vagy miből, de *nagy betűvel használják az utcza nevét akkor, ha személyi tulajdonnév és melléknévvé változik és ezután mennek azután a korrektorok is*.

Jól tudom, hogy sokan talán ki is nevetnék azt a szedőt vagy korrektort, a ki az utcza nevét, ha személyi tulajdonnév és melléknévvé változik, kis betűvel szedné.

De miért? Talán kizárólagos jogosultsága van ezen utczánévnak a többi *tárgyi utczanév* fölött, hogy mint valami felséget, bármely körülmények közt is, de nagy betűvel kell használni? Avagy talán több-e ezen utcza, mert *személyről* van elnevezve, mint ama másik, mely *tárgyról* vagy *fogalomról* van elnevezve? Nem hiszem.

Én csak egyet tudok és állítok, mit a helyes magyar nyelv tanít s ez: ha valamely *főnév*, legyen az akár *tárgyi* vagy *személyi*, ha *melléknévvé* válik, *kis betűvel* használandó.

Meghajlok én a tisztelt szerkesztő úr korrektori tudománya és tapasztalata előtt, de én a magam nézetét csakis a nyelvtani szabályok szoros figyelembe vételével tettem meg eddig és fogom megtenni ezután is; eddig is azt hangoztattam, hogy nem óhajtom azt, hogy az én iskolám után menjen valaki, csupán csak bizonyítani akarom, hogy ott, a hol hiba van, tényleg van hiba és hogy miért van hiba, azt, azt hiszem, tárgyilagos bonczolgtatás és bizonyítás után bebizonyítottam még eddig mindig.

De a tisztelt szerkesztő úr azon állítása, hogy az utcza neve, ha személyi tulajdonnév és melléknévvé változik, helyesen használandó akkor is nagy (*verzal*) betűvel, bár — mondom — általánosan elfogadott nézetem és használatom alapszik, még sem állhat meg, mert az irodalom nem használja például, ha mondat közt jön elő: *shakespearei vigjáték*; *lucullusi lakoma*; *crösusi gazdagság*; *salamoni bölcsesség*; *diogenesi hordó*; *moliérei vigjáték* stb. stb. nagy (*verzal*) betűvel, hanem azokat, igen helyesen, daczára, hogy *személyi tulajdonnevek, ha melléknévként használtatnak, kis (kurrent) betűvel* használja.

Tehát miért legyenek különbek a személyi utczanevek, ha melléknévvé alakulnak? Ezt én nem tudom, ha csak a magyar nyelv ezer és ezer ferde változata nem tudná megmagyarázni s mely ferde változatokat lesz alkalmam dolgozatom folyamán betűrendben bemutatni, hadd okuljanak rajta azon intéző vezérkörök, kik a tiszta magyar nyelv mellett kardoskodnak ferde nézetekkel.

A tisztelt szerkesztő úr megjegyzéseire e válaszal tartoztam úgy a t. szerk. úr, mint a magam tekintetéből és most haladjunk tovább dolgozatunk folyamán és vegyük elő a *vajon* (vajjon, valjon, valljon) szót.

E fentebb idézett szó a magyarban, mint látjuk, négyféle változatban jön elő és tízet tesztek egy ellen, hogy korrektoraink és szedőink mind a négy alak mellett fognak kardoskodni; ki így, ki pedig amúgy tartván a használatát helyesnek.

De nézzük a szó értelmét.

A *vajon* (vajjon, valjon, valljon) háromféle fogalomnak felel meg éppen úgy, mint a hogy le van írva, mert ha használom így: »*Vajon* eljősz-e holnap?» ezzel, ha a *vajon*-t egy *j*-vel használom, azt mondom, hogy az illető a *vaj*-on (auf das Butter) el jön-e holnap, mert a *vaj* (Butter) mint főszó főnév, az *on* rag hozzáadásával lesz *vajon*; a mint tehát látjuk, itt egy ferde szóval van dolgunk, mely ferde szó az előtt, ki a nyelv bonczolgtatásába mélyed, zavarólag hat és éppen azért a helyes gondolkodás egy másik *j* betűt csem-

pészett a szóban levő *j* mellé és így, ha kételkedő kifejezésként használja, akkor határozott hangletéssel kettős *jj*-vel *vajjon*-nak használja s lesz helyesen: »*Vajjon* eljősz-e holnap?« E szónak *valjon* használata is divatos akkor, ha kételkedő szót akarunk használni; már pedig a *valjon* határozottan csonka szó, mert a *valljon* a *vall* (gestehen; bekennen; zeugen aussagen) szóból ered, a mely értelmezi, hogy ő, az illető, *valljon*, azaz mondja meg az igazat.

Látjuk tehát, hogy e szó használata is kellő figyelmet követel és mindannyiszor meggondolandó annak használati módja. Ezek szerint a *vajon* (auf das Butter) megmarad a *vaj* főnév használatában és egy *j*-vel lesz használva; a *vajjon* melléknév megmarad a kételkedő *vajjon?* (ob? ob denn? ob wohl) szónak és minden esetben két *j*-vel lesz használva; a *valljon* mint cselekvő (transitivus-ige) megmarad mindig két *ll* és egy *j*-vel használva; a *valjon* szó mint melléknév és mint a *vajjon* és *vajon* rossz használatú melléknévű szónak még torzabb alakja, kiküszöbölendő lenne már csak azért is, mert számára ezek szerint nincs hely; és azért pedig, hogy ő is segítsen hozzájárulni a magyar nyelvben amúgy is tág terű fogalomzavarhoz, nem érdemli meg, hogy helyet foglaljon azon nyelvcsaládban, melyben úgy is nagyon sok már a kivetni való fölösleges elem.

A szóhalmazat közt, melyek mindkét részről, úgy a korrektor, mint a szedő részéről a fogalomzavart csak növeli, helyet foglal, mint olyan, mely sehogy sem bír tisztázódni, az: *ép* (*épp*, *éppen*) szó is.

Mind a két kiírásmódnak megvan az értelme és létjogosultsága és dacára ennek, az irodalom olyan keveredetten használja, hogy éppen ott, a hol *ép* szót kellene használni, ott *épp* szót használ és ott, hol *épp*-et kellene használni, ott *ép*-et használ.

Az *ép* (Gesund) melléknév, mely annak felel meg, ha valakire azt mondjuk, hogy *ép*, azaz *egészséges* (ganz; unversehrt; unverletzt; gesund); ebből látjuk tehát, hogy ezen szót *ép* egy *p*-vel írva, hol használhatjuk, e szó *épp* (*éppen*) határozó szó két *pp*-vel használva egészen mást jelent, mint a melléknévként használatos *ép* egy *p*-vel. Figyelni kell tehát arra, hogy ha mint határozó szó jön elő, akkor rendszeresen *ép*, *éppen* kettőztetett *p*-vel használtassék, és ha melléknévként áll, jelezvén valakinek vagy valaminek az egészséges, sértetlen, jókarban levő voltát, egy *p*-vel (*ép*) használtassék. Mert éppen a hogy nem mondhatom: »*Épp* testtel, *épp* lélekkel birok!« éppen úgy nem mondhatom: *ép* most jöttem haza és *ép* most eszem, mert mindkét esetben felcserélem a fogalmat, már pedig ez igen lényeges akkor, ha helyes nyelvészeti szabályok után akarunk menni.

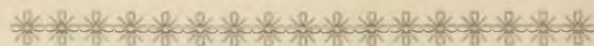
Az igaz, hogy a szó töje *ép*, mely azután az *an*, *en* rag egyikének (*en*) hozzátételéből származik: *ép-en*, itt tehát, mint látjuk, ismét egy oly szóval van dolgunk, mely a köznyelv tökéletesedése folytán fejlődött s mely tökéletesedés folytán aztán ismét, akár a *vajjon* (*vajon*) helyett, ha melléknév, egy dupla betű csempészetik beléje a *p* alakjában.

Azért tehát csupán csak a rendes munka és helyes értelem megvédésére, a köznyelv tisztántartására és

tisztítására, az értelem fejlesztésére fogunk hatni, ha meggondolva járunk el és ne szedjük vagy korrigáljuk egyszer így, egyszer úgy, hanem következetességgel és helyes felfogással meg kell találni a helyes középutat és azon haladva, elérni azon célhoz, a melyet elérni minden intelligens szedőnek és korrektornak kötelessége és melyet, ha ellenkező nézet mellett is, de helyes érveléssel és belátással követni úgy saját maga, mint az általánosság érdekében ha nem is kötelessége, de igen fontos feladata lenne, mert nem szabad azt feledni, hogy hibásan tanítani lehet ugyan, de lelkiismeretesen tanítani kötelesség; éppen így: hibásan javítani lehet ugyan, ha általános hibás nézet van mellette, de hibátlanul javítani kötelesség, mivel a hibátlan javítás által tanul úgy a szedő, mint a közönség, a hibás javítás által pedig fogalomzavart idézünk elő, mely sok ferde nézetre fog okul szolgálni, de vezérfonalul soha.

Haraszi József.

(Folyt. köv.)

A budapesti szakiskola ügye.

Már lapunk múlt számában röviden megemlítettük a vegyes hírek között azt az örömdetes hirt, hogy az Országos Iparegyesület a Budapesten létesítendő szakiskola végett feliratot intézett a kereskedelemügyi miniszterhez.

E felirathoz csatolva volt a Szakkörnek egy véleményes tervezete is, melyet a Kör elnöksége az Iparegyesület felkérésére készített és neki megküldött.

Mint hogy az Iparegyesület tervezetünkről nagyon elismerőleg nyilatkozott felterjesztésében, szükségesnek véljük e tervezetet olvasóinkkal megismertetni, előbb azonban hálás köszönetünket nyilvánítjuk az Iparegyesületnek az ügy felkarolásáért s a miniszteriumhoz való gyors felküldéséért, melyekért az érdem első sorban mindenesetre lovag Falk Zsigmond kir. tanácsos urat illeti, a ki az ügy felkarolását indítványozta s Gelléri Mór kir. tanácsos urat, a ki a felirat gyors felküldéséről gondoskodott.

Vajha a siker is oly gyors lenne, mint a milyen gyorsan az Iparegyesület a dolgot elintézte!

A tervezet különben a következőleg hangzik:

Az Országos Iparegyesület Nagyteltekinteli Elnökségének

Helyben.

Hivatkozva 458/1897. számú nagybecsű megkeresvényükre, van szerencsénk a grafikai szakiskolára vonatkozólag véleményünket a következőkben megküldeni.

Mindenekelőtt azonban hálás köszönetünket nyilvánítjuk ama kitüntető bizalomért, hogy a szakiskola ügyében hozzánk fordulni méltóztattak.

S bár pedagógiai szempontból az iskolára vonatkozólag véleményét adni nem tartjuk magunkat illetékesnek, a külföldi szakiskolák szervezetének tanulmányozása alapján mégis ki fogunk terjeszkedni a szakiskolának minden körülményeire, arra törekedvén, hogy javaslatunk lehetőleg helytálló legyen.

A mint az ezredéves országos kiállítás alkalmából rendezett országos ipari kongresszus jegyzőkönyvének ide-

vágó határozatából kivesszük, a m. t. Országos Iparegyesület intenciója az, hogy csak egy szakiskolát létesítsen.

Hogy azonban az az egy iskola foglalhat-e magában párhuzamos osztályokat is, vagy csak minden osztályból egyet kíván felállítani, az a határozatból nem vehető ki.

Nem ismerve tehát a szakiskolának szándékolt terjedelmét, számításunk alapjául csak egy-egy osztályból álló szakiskolát veszünk, de kombinációkkal tovább is megyünk, mivel mi abban a meggyőződésben vagyunk, hogy egy-egy osztály létesítése a budapesti tanoncz-létszámhoz képest aránytalanul csekély. Ohajtandó lenne, ha olyan szakiskola létesítenék, a melybe lehetőleg az összes nyomdász-tanonczok járhatnának, mert csak ez által lenne az általános szakképzettség kellőleg előmozdítva.

És ha a m. t. Országos Iparegyesület intencióinak is megfelelőnek nézünk, mi czélszerűnek tartanók, ha az iskola legalább két részre osztatnék fel, vagyis két helyen létesítenék, hogy ez által a tanonczok számára a szakiskolába járás megkönnyített: ék.

Nevezetesen alkalmasnak találók, ha az egyik szakiskola például a Lipótvárosban a Szemere-utcai elemi iskolában létesítenék, a másik pedig valamely belvárosi elemi iskolában, mert e városrészek középpontjai a nyomdák.

De még a két részre osztott szakiskolánál is valószínűnek tartjuk, hogy párhuzamos osztályokat is kell állítani, mert a budapesti tanoncz-létszám közel 800; egy osztályba pedig 50 tanoncznál többet beszorítani nem czélszerű.

Ezeket előre bocsájtván, rátérünk legelőször is a szervezet kérdésére, mely a költségvetés megállapításának alapját fogja képezni.

Szerény nézetünk szerint a szakiskola három évfolyamra lenne megállapítandó, s így az *osztályok száma három* lenne, mihez képest természetesen a tantárgyakat is három részre kellene fölosztani.

Igaz, hogy a rendes tanonczidő a könyvnyomdászatnál négy év, a mi alatt törvény szerint a tanoncznak mindig kellene iskolába járni, de négy évre a szakiskolát kiterjeszteni általában még sem lehet, mert lesznek, a kik a három osztályt sem tudják kellő sikerrel bevégezni.

Ennek folytán azok, a kik nem fejezték be kellő sikerrel a harmadik osztályt, azt megismételni lesznek kötelesek; a kik azonban jó sikerrel bevégezték, a további iskolába járás alól fölmenthetők, avagy lehet számukra majd egy póttanfolyamot rendezni, a hol esetleg a francia vagy angol nyelvet tanulják és a rajzban tovább képezik magukat.

A szakiskolába járnának *betűszedő- és gépmester* (nyomó-) *tanonczok*, a kik az általános ismeretekben együtt végeznék ugyan tanulmányaikat, de a szakotlatásra nézve, mivel a két foglalkozás egymástól teljesen elütő (csak némi összefüggés van a kettő között), külön lennének választandók s megfelelőleg oktatódnak.

Ezekhez mérten a tantervezet és beosztás következőleg lenne megállapítandó:

Együttes tanulásra:

I. osztály. Magyar nyelv 2 óra, német nyelv 1 óra, számtan 1 óra, rajz 1 óra hetenkint.

II. osztály. Magyar nyelv 1 óra, német nyelv 1 óra, rajz 2 óra, számtan 1 óra hetenkint.

III. osztály. Magyar nyelv 1 óra, német nyelv 1 óra, számtan 1 óra, rajz 1 óra hetenkint.

Szedőknek: Mindhárom osztályban hetenkint 1 óra kéziratolvasásra és az I. és II. osztályban a szedés oktatására 1, a III. osztályban azonban az utóbbira 2 óra.

Nyomóknak: a nyomás technikájára I. és II. osztályban 1 óra, a harmadik osztályban pedig 2 óra.

Ezek szerint a tanidő lenne hetenkint a szedők részére minden osztályban 7 óra s a nyomók részére 8 óra, a mi a külföldi példákban itélve clegendőnek mutatkozik.

A tantervet a következőkben körvonalozzuk:

1. *Magyar nyelv*. I. osztály. Helyes és folyékony olvasása a nyomtatott betűknek. (Az olvasmány tartalmazza az *egészség ápolására* vonatkozó szabályokat, valamint a *nyomdászat történelméről* egyes nevezetesebb korszakaiban s kisebb részekre osztva, hogy az emlézhető is legyen, esetleg más egyebet, a miket az illetékes tényezők alkalmasnak találhatnak.) Nyelvtani és mondattani oktatás. Az írásjelek ismeretése. Helyesírási és fogalmazási gyakorlatok. Különös súly

fektetendő a nyelvtani és helyesírási pontosságra, valamint az értelmes olvasásra.

II. osztály. További gyakorlatok a mondat- és nyelvtanból, egybekötve különböző okiratok szerkesztésével, úgy mint nyugták, bizonyítványok stb. kiállításával. Kisebbszavalati és előadási gyakorlatok.

III. osztály. *Írdály- és köllészettan alapelemei*. Szavalati és előadási gyakorlatok. Az *irodalom történelmének nevezetesebb mozzanatai* tankönyv alapján.

2. *Német nyelv*. Minthogy oly fiúk is lehetnek többen tanonczokul fölvéve, a kik németül írni és olvasni sem tudnak, azt hisszük, az oktatást az I. osztályban első sorban az írás- és olvasással kellene megkezdeni s azután menni a német nyelv tanításában addig mindhárom osztályon keresztül, a meddig lehetségesnek mutatkozik, gyakorolva közben a kéziratból való olvasást is.

3. *Számtanból* a négy alapművelet egész számokkal és tizedes törtekkel az iparoséletből merített példákkal. Százalék-számítások és más egyéb számadási módok az I. és II. osztályban, a III. osztályban pedig az *egyszerű könyvvitel*, üzleti levelek szerkesztése, az *ipar- és sajtótörvénynek* és a *bélyeg-törvénynek* a nyomdászra vonatkozó része, a *váltóisméből* a legszükségesebb tudnivalók.

4. *A rajzból* a rajz alapelemei, egyszerű betűalakok és díszítményi rajzoktól kezdve, az egyszerű körzeteken, fejdíszítményeken és zárdíszteken folytatva, a különböző stílek ismertetésén és díszesebb betűk és ékítményeken keresztül egész a különböző színek helyes alkalmazásáig, mind a három osztályban.

5. *A kéziratolvasásnak* az lévén a czélja, hogy a tanonczok általa begyakoroltassanak a különféle kéziratok olvasásába, ennél fogva elkezdve az I. osztályban a jobb kéziratok olvasását s folytatva a rosszabb kéziratokkal a II. osztályban s végre végezve a III. osztályban a legrosszabb kéziratok olvasásával és a hibásan irt kéziratok kiképzésével, valamint a kéziratoknak a kiszámításával. A kéziratok különböző írók által irandók s tartalmuk rendszeres valamely tudományos tárgyat kell hogy feleljen, mint például a magyar történet egyes részleteit, vagy nemzetgazdászati tanulmányokat. Olvasás közben megadatik a tanulónak a kellő magyarázat a kéziratokban előforduló dolgokra. Megismertetik egyszerűen latin *abc*, az olvasás, római számok, a szavak elválasztása és a gyakorlatban előforduló szavak, nemkülönben megismertetnek a görög betűk, szláv (horvát, tót, román, szerb) betűk és végül a francia nyelv olvasása, hogy ezzel befejezve a harmadik osztályt, mintegy előkészítették a tanuló a francia nyelv továbbtanulására.

6. *A szedés* tanítása azzal kezdődne, hogy a tanoncz első ízben figyelmeztetnék a nyomdában való kötelességeire s megmagyaráztatnék neki, hogy milyen magaviseletet tartozik tanusítani főnökével és a segédekkel szemben. Midőn ezek megtörténnek, körülményesen megmagyaráztatnék neki a szedés alapelemei és az eszközök. A II. osztályban kezdődne a tördelés tanulása, a kilövési módzatok, a szövegben előforduló különböző címek szedése, széljegyzetek, tabellaszedés szám nélkül és számmal, egyszerűbb hirdetésszedés, levélfejek, hivatalos és kereskedelmi nyomtatványok stb. stb. s kisebb műszedések. A III. osztályban az illusztrációs lapok tördelése, a komplikáltabb műszedések.

7. *A nyomás*, mivel a nyomók nem tanulnak egyszerűen a szedést is, szintén azzal kezdődne, mint a szedés, tudniillik hogy a tanoncz figyelmeztetnék a nyomdában való magatartására s ezenkívül a gépek körüli óvatosságra. Azután megismertetnék velük a betűk nagysága szerint a különböző úrpótlók, a formazárás módja stb., a nyomás elemeihez tartozó tudnivalók, valamint a kilövési módzatok, mivel a nyomótanoncznak a formazárásnál erre első sorban szüksége van. A II. osztályban kezdené az egyengetés tanulását s a III-ban az illusztrált lapok nyomását, a különböző színes nyomást, gépszerkezetet és segédgépeket stb.

Ezek alapvonalai azok a tárgyak, melyeket a szakiskolákban tanítani jónak látunk.

Az iskola tartama 40 hét lenne s felvételi föltételül hat elemi osztály vagy középiskolai két osztály sikeres bevégezése lenne megállapítandó, a mely föltételek alul csak az eddig alkalmazott tanonczok vétetnének ki, de ezeknél is

megkövetelendő lenne a négy elemi osztály és az olvasásban, számolásban való kellő jártasság.

Az osztályok csak fokozatosan lennének fölállíthatók, vagyis ha már egy csoport az I. osztályt bevégezte, csak akkor állíthatnák fel a II. és a II-ik után a III. Így az első évben csak az első és legfeljebb a másodéves tanoncok járhatnak a szakiskolába, a többiek pedig tovább folytatnák az ipariskolát.

A mi pedig a költségeket illeti, kombinációk a következők:

Mint hogy a székes főváros a szakiskola fölállításával sok tanonc kötelező oktatásától föl lenne mentve, remélhető, hogy a helyiséget, fűtést, világítást és kiszolgálást megadná legalább is s így a berendezési költségen kívül, mely csak pár száz forintra rughat, csupán csekély irodai költség és a tanári fizetések fordulnak elő.

Mivel pedig az osztályok csak évről-évre fokozatosan lennének fölállíthatók, az első két évben úgy sincs szükség az összes fentartási költségekre, a megtakarításból a berendezési költségeket bőven lehetne fedezni.

Ekkép lényeges kiadást csak a tanári fizetések képeznek.

A tanári fizetések óradíjakban lennének megállapítandók, a mint az a külföldi ilyenmű iskoláknál is van. Óradíj 1 frt 50 krt tartunk leghelyesebbnek részint azért, hogy lehető jó erőket lehessen megnyerni, részint pedig azért, hogy ne maradjunk e tekintetben a külföld mögött sem.

Most tekintetbe véve azt, hogy a heti órák száma hétben lenne megállapítandó, mely 1 frt 50 krjával ($7 \times 1.50 =$) 10 frt 50 krt tenne ki hetenkint, s tekintve azt, hogy az iskola évi tartama 40 hét lenne, egy osztály költsége évenként ($40 \times 10.50 =$) 420 frtra rugna, vagyis a három osztályé ($420 \times 3 =$) 1.260 forintba.

Ehhez azonban még hozzá kell számítani a gépmesterek külön szakóráinak óradíjait, még pedig az I. osztálynál hetenkint 1, a II-iknél szintén 1 és a III-iknél 2 órát, tehát összesen 4 órát hetenkint, a mi 1 frt 50 krjával hat frtot s az egész tanévre ($40 \times 6 =$) 240 frtot tesz ki.

Így a három osztálynál az egész évi óradíjak együttvéve ($1260 + 240 =$) kerek 1500 frtra rugnának, a mihez járul 200 frt igazgatási díj.

Az elmondottak után a költségvetést így állíthatjuk össze:

Tanárok fizetéseire és igazgatói díjra	1.700 frt
Irodai költségekre, szaklapokra stb.	500 »
összesen	2.200 frt.

A berendezés költségeire (reál-oktatási és szaktanári eszközökre) vegyünk föl 1000 frtot.

Ezzel szemben azonban a kimutatott évi költségnél kevesebb lesz a kiadás

az első évben:

2 tanári óradíj a 420 frt	840 frttal
3 szakórának hetenkinti elmaradása következtében 40 héten keresztül per 4.50 hetenkint	180 »
	1.020 frttal;

a második évben:

1 tanári óradíj	420 frttal
2 szakóra elmaradása a 3 frt hetenkint	120 »
	540 »
vagyis együtt	1.560 frttal.

Lényegesen apadna azonban a kiadás a párhuzamos osztályok fölállításánál, még pedig azért, mert az igazgatási költség elesenék a párhuzamos osztályoknál, nemkülönben elesenék a szakórák költségei, mivel két párhuzamos osztály gépmester-tanoncjai egy osztályba járhatnak; ezenkívül elesenék az irodai költségekre, szaklapokra és nyomtatványokra fordítandó költségek, mert ezek már úgy is fölmerülnek mind az egy osztálynál is, vagyis egy párhuzamos osztályal bíró szakiskola évi költsége lenne:

Tanárok fizetésére és igazgatói díjra az egy osztálynál	1.700 frt
Három párhuzamos osztálynál	1.260 »
Irodai költségekre, szaklapokra stb.	500 »
összes költség	3.460 frt,
azaz csak 1.260 frttal több, mint az egy osztálynál.	

Szerény nézetünk szerint pedig két ilyen iskolára lévén szükség a tanonc-létszámhoz képest, az összes évi költség tehát az itt kitüntetett összeg kétszeresére, vagyis 6.920 frtra rugna évenként, a mit esetleg lehetne mérésékeln az által, hogy a gépmester-tanoncok szakoktatás végett az egyik iskolához tereltetnének, a mi 240 forint csökkenést jelentene.

Ezekben elmondtuk szerény véleményeinket a szakiskola szervezetére és költségeire nézve, midőn tehát még egyszer megköszönök kitüntetett bizalmukat, ajánljuk magunkat a m. t. Egyesület további jóindulatába s maradunk kiváló tisztelettel

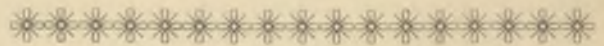
Budapest, 1897. márczius hó 31-én

kész szolgájuk

A Könyvnyomdászok Szakköre:

Tanay József,
elnök.

Grócz Ernő,
a szakisk. ügyben kik. biz.
előadója.

VEGYESEK.

A félév lejártával felkérjük előfizetőinket, hogy az előfizetési pénzt küldjék be minél előbb, nehogy e miatt a lap küldésében fennakadás álljon elő. Lapunk előfizetési ára: egész évre 2 frt, félévre 1 frt. Egyes szám ára, 20 kr. Utólagos, több hónapról előbb való reklamációkat nem veszünk figyelembe s az így kért számokat csakis a pénz beküldése után küldjük meg.

A Grafikai Szemle szakcikk-pályázatára három pályamunka érkezett be, még pedig a következő sorrendben és jelleggel: 1. »Világosság csak akkor lön, a mikor a könyvnyomdászatot feltalálták.« 2. »A milyen a munka, olyan a jutalom.« 3. »Die Sprache ist der Abdruck der inneren Welt.« A pályázat eredményéről annak idején majd jelentést teszünk.

Műszedő-szaktársainkat figyelmeztetjük, hogy a Kner Izidor gyomai nyomdatulajdonos által kiirt s lapunk f. évi áprilisi számában közzétett pályázati hirdetmény a jelen június hó végével lejár.

Gutenberg-ünnepély. A Magyarországi Könyvnyomdászok és Betűöntők Egylete, az összes budapesti körökkel együtt, 1897. évi június hó 27-én tartja meg a János-ünnepélyt. Most a svábhegyi Eötvös-nyaralóban lesz az ünnepség központja, a hova 20 kros olcsó fogaskerekű terti jeggyel lehet feljutni. Lesznek mindenféle bohóságok; délután 5 órakor pedig érdekes műsort hallgathat a közönség, a melyben a három nyomdász-dalárda is részt vesz. Műsor után táncz lesz. Egy műsor ára 20 kr. Ezen van rajta a kedvezményes fogaskerekű vasuti jegyre szóló utalvány is. Ajánljuk a körtagok figyelmébe ezt a kedélyes nyomdász-mulatságot.

Országos nyomdász-kongresszust fognak tartani augusztus 20., 21. és 22-én Debreczenben, egybekötve az ottani együletnek huszonöt éves fennállási ünnepélyével. A fővárosból lerándul ez alkalomból az Ebredés daloskör is testületileg. A komoly tanácskozás mellett gondoskodva lesz a szórakozásról is, mely utóbbiba főpont gyanánt a Hortobágyra való együttes kirándulás is fel van véve.

A hétfői lapok megszüntetése tárgyában a Budapesti Hirlapszedők Köre az Olthoz és a Budapesti Ujságírók Egyesületéhez kérvényt intézett. Ez ügyben azután a három testület közös értekezletet tartott, a melyen az ujságok küldöttei elhatározták, hogy készek támogatni a hirlapszedők mozgalmát és azon lesznek, hogy közös megegyezéssel megszüntessék a hétfő reggeli lapokat. Bizony okosan teszik, mert olyan üresek azok a hétfő déli »tákolmányok«, hogy ezzel a közönséget se rövidítik meg, a szedőknek meg legalább csakugyan adnak hetenkint egy szabad napot.

Megint egy! . . . A sok vegetáló napilap közül egy megint beadta a derekát. A 34 évfolyamot élt *Fővárosi Lapok* a napokban szenderült el csendesen s az előfizetőket a *Magyar Ujsággal* kárpótolta. Vajjon melyik kerül ezután sorra?

Szedőgépek Budapesten. Hallomás szerint a helybeli *Légrády testvérek* és *Pallas* nyomdák két-két szedőgépet hoztak Berlinből és pedig a *Typograph* név alatt gyártottakból. Tehát mi is oda jutottunk már, hogy azt mondhatjuk: Hannibal ante portas!

A régi jó időkről! Ezelőtt harminczöt-negyven évvel, mikor még nem volt szaktestületi szervezkedésünk, az idegen helyről jött nyomdász kénytelen volt üzletről-üzletre menve, szedni össze magának a viatikumot, mely az illető nyomda személyzetének nagysága szerint volt megállapítva. Ez így volt azon időben nemcsak nálunk, hanem Ausztriában és Németországban is. Az idegen utas kapott egy jegyzéket, melyen a városban levő nyomdák voltak felsorolva, az utca és házszám kitüntetésével, s ezzel körüljárt munka véget; ha nem kapott kondíciót, a művezető azt neve aláírásával egy másik czédulán bizonyította, mire aztán kikapta az illető nyomdában adni szokott 8—24 pengő krajczárból álló viatikumot. A nyomdajegyzéket *Laufzettel*-nek nevezték s az akkori idő szerint járatos német nyelven volt fogalmazva; lapunk egyik barátja beküldött nekünk ilyen, 1853-ból származó jegyzéket, mely szerint akkor Pesten hét, Budán pedig két nyomda volt, a következő czégekkel:

Buchdruckereien in Pest:

- A. Bucsánszky, in der Josephstadt, Herbstgasse Nr. 20.
L. Lukács, auf der Landstrasse im Produktenhof Nr. 6.
Landerer & Heckenast, in der Universitätsgasse Nr. 4.
J. Beimel & B. Kozma, untere Donauzeile im Piaristen-Gebäude.
Trattner-Károlyi, in der Herrengasse Nr. 2.
Eisenfels & Emich, in der Herrengasse Nr. 8.
E. Müller, am Servitenplatz Nr. 1.

In Ofen:

- M. Bagó, Kapuzinerplatz in der Karpfengasse Nr. 140.
Universitäts-Buchdruckerei, in der Festung am Schulplatz Nr. 131.

A művezetők részéről kiállított bizonyítvány meg ekkép hangzott:

- Herr J. F. L., Schriftsetzer aus O. erhielt in der Lukáts'schen Buchdruckerei keine Condition. Faházi.
Ebenso bei A. Bucsánszky. Králik.
Bei Landerer & Heckenast keine Condition. A. Träger.
Bei Trattner-Károlyi ebenfalls keine. J. Wagner.
Bei Emich keine Condition. Weiss.
Müller Emilnél hasonlóképen. Poldini.
Kozmánál sem kapott munkát. Kocsi.
Derselbe Fall in der M. Bagó'schen Buchdruckerei.
Ofen, 9. Mai 1858. Krämer.
In der k. k. Univ. Buchdr. auch keine. Kriinner.

Kapott pedig az utas viatikum gyanánt Bucsánszkytól 8 krt, Lukátsnál szintén 8 krt, Landerer és Heckenastnál 24 krt, Beimel és Kozmánál 16 krt, Trattner-Károlyinál 12 krt, Eisenfels és Emichnél 24 krt, Müller Emilnél 20 krt, végre Budán Bagónál 6 krt, és az Egyetemi nyomdában 24 krt, összesen tehát 2 frt 22 krt pengő pénzben, a mi, tekintve az akkori megélhetési viszonyokat, elég szép összeg volt. A viatikum nyomdánkénti aránya mutatja azt is, hogy Landerer és Heckenast (a mai Franklin-nyomda), Eisenfels és Emich (a mai Athenaeum), Müller Emil (a mai Pesti Lloyd-nyomda) és az Egyetemi nyomda már azon időben nyomdáink elsői közé tartoztak, míg a szép multtal bíró Trattner-Károlyi üzlet már a hanyatlás jelét mutatja. A művezetők sorában is találunk sok ismeretes névre, kik később nagy szerepet játszottak szaktársadalmi életünkben.

Kitüntetett korrektor. *Schwarz Alajos*, a bécsi *Wiener Zeitung* egyik korrektorát, az ezüst szolgálati éremmel tüntette ki az osztrák császár. Most mondják aztán, hogy »nincs semmi új a nap alatt!«

Új szaklap jelenik meg *Prágában* *Nové Typografické Listy* (Új Tipografiai Lapok) cím alatt. Az új lap az ottani nyomdatulajdonosok és művezetők hivatalos közlönye.

Németország legrégebbi hirlap-nyomdája kétségkívül a *Magdeburger Zeitung* nyomdája Magdeburg városában. Nevezett lap nemrégben 250-ik évfolyamába lépett. A harminczéves háború végét járta, midőn a lap saját nyomdát

állított s azóta keresztülment a hirlapok előállításának valamennyi fejlődési mozzanatán, a fapapról kezdve a jelenleg használatban levő körforgósajtóig.

Svájcban komolyan hozzáfognak a segédek a szedőgépekkel szemben való védekezéshez. Ott ezideig hét ily gép van használatban, és pedig *Bern* városában három, *Zürichben* kettő és *Solothurn* és *Neuchburg* városokban egy-egy. A segédek kívánalmi három pontból állanak: 1. hogy szedőgépeknél csak tanult szedők alkalmaztassanak; 2. a szedőgépek melletti munkaidő lehető rövidre szabassék és 3. hogy tanoncokat szedőgépek mellett nem szabad foglalkoztatni.

Ex libris-kiállítást rendez *Lipszében* a Börsenverein der deutschen Buchhändler a könyvgyűjteményében levő ex librisjelekről. Ex libris nevet viselnek azon jelek, melyekkel a könyvtulajdonosok jelölik tulajdonjogukat. A könyvjelzés e szokása a XV. században jött divatba s sokszor neves művészek, mint pl. Dürer, Holbein sem találták méltóságukon alulnak, ily könyvjeleket rajzolni. Idővel e jelek magyarázása és leírása a bibliográfának külön ága lett.

— Magyarhoni könyvgyűjtőink is sűrűn használnak a mai napig ily jeleket; e tekintetben a *Magyar Könyvszemle* 1895. évfolyama közöl érdekes cikket, az illető magyar könyvedvelők jegyeinek másolataival. Ilyen szenvedélyes és tiszteletreméltó könyvgyűjtőt vesztettünk mi a mult évben elhalálozott *Jamniczky Lajos* budapesti építész személyében, kinek nagybecsű, több mint hétézer könyvet és füzetet számláló magánkönyvtárát most a *Dombrovszky Ágost* czég bocsátja áruba. Jamniczky nagy gondnal gyűjtötte 18 éven át főkép hazai könyvkincseit és azok jelzésére kétféle ex librist használt; az 1711-ig megjelent magyarhoni nyomdatermeket ugyanis egy renaissance-jellegű jegygyel látta el, míg az azutáni újkori könyveket a mellékeltel bemutatott modern ízlésű jellel szignálta. Mindkét jel a gyűjtő építész voltát is dokumentálja.

Olasz hirlapstatisztika. Mult évi június hó 1-én Olaszországban 2682 hirlap és folyóirat jelent meg. E szám jelen évi június 1-éig 2178-ra szállott alá, mely csökkenés a kedvezőtlen üzleti viszonyok folyamánya, mely a nyomdai iparra is érzékenyen hat.

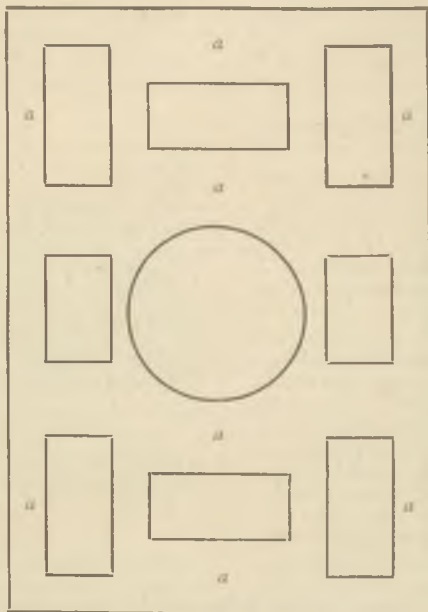
Szerbiában a szocialisztikus párti nyomdászok *Glas Radnicha Tipografichy* (Könyvnyomdai munkások szava) címmel egy havonként kétszer megjelenő szaklapot alapítottak.

Thorne József, a hasonló nevű szedőgép feltalálója, 61 éves korában Sing-Singben (New-York mellett) meghalt.

Hajók és szedődeszkákát alumíniumlemezekből állít elő Noebelen Albert Zürich városában. A szedőhajók nem több, összeszegecselt darabból állanak, hanem csupán egy darab alumíniumlemezből. Az ilykép előállított hajók sokkal tartósabbak és olcsóbbak, mint az ónlemezaljjal és favyag vaskerettel készülték. Ugyanezen gyáros szedődeszkákat is hoz forgalomba, melyek alumíniumlemezzel vannak borítva és igen ellentállóképeseknek bizonyultak a nedvességgel szemben. E deszkák formazáró asztaloknak is bevalnak.

A szedésben előforduló nagyobb üres hézagok kitöltése némelykor nem csekély bajjal jár, kivált ha e hézagok gömbölyű vagy tojásdad alakú szedések által, vagy kisebb-nagyobb klisék összeállításával okoztatnak. Ha például az ábránkon a-val jelölt üres helyek kitöltendőek, úgy azt legkönnyebben vízben feloldott főszszel tehetnők. Ez eljárás azonban nem ajánlatos azon okból, mert a fősz a szedést vagy metszést bemozdokolja, a forma mosásánál pedig feloldódik és a betűanyagra ráragad. Legjobb, ha ily esetben a hézagok olvasztott ólommal tölttetnek ki. A hasznavehetlen betűanyagot (zeug) e czérel megolvassztjuk egy öntőkanálban, a mint ilyent bármely bádogosnál néhány

krajczáért kapunk, légszeszláng vagy más tűz mellett; a megolvadt ólom felületén képződő tisztátalan hárttyát (Kratze) egy darab kemény papirossal eltávolítjuk és az olvasztás teljességéről olyképp győződünk meg, ha az olvadóba bemártott fehér kártyapapíros megbarnul. Ezután gyorsan, mielőtt az ólom kihülne, végezzük a hézagok telcöntését; legjobb ha az öntést akkor cszközöljük, mikor a forma

mű nyomásra kész és zárva a vaslemezen fekszik. Ügyelni kell arra, hogy az öntés alkalmával úgy a zárólemez, mint a szedés maga teljesen száraz állapotban legyen, mivel máskülönben az ólom visszapatlan az öntésnél. A szedésre freccsenő ólom nem okoz kárt a betűanyagban és kihülés után akadály nélkül eltávolítható. (T. J.)

A szedőgépeknek Észak Amerikában történt mind nagyobb mérvbeni használatba vétele sok oly nyomdai segéd-eszközöket teremtett, melyekre eddig, a régi szedésgyakorlat mellett, nem volt szükség. Így pl. forgalomba kerülnek most már oly fűrészaszaltalok, a melyeken a Linotype-géppel előállított egybeöntött hosszú betűsorokat könnyű szerrel és gyorsan szét lehet tetszés szerinti szélességben vágdalni és pedig akár ötven sort egyszerre. Egy másik fajta gép-pel a Linotype-szedésen eszközölhetünk bevágásokat szükség szerinti szélességben és magasságban tabellaléniák számára, mely bevágásokba azután az a czélra külön kikészített rézléniák tételnek s ezzel a gépszédőnek mód van nyújtva tabelláris szedés előállítására is. Arusitanak továbbá oldalléc nélküli szabadalmazott szedőhajókat, melyeken egy fogantyúnak egyszerű lenyomásával összeszorítható a gépszédés; nemkülönben gáz- és szénkályhakat a Linotype-crez olvasztásához és öntőkészülékeket, végre a gépszédéshez való kalapáló fákat és keféket. Egy további fontos találmányt képeznek a hasábléniák, melyek ék alakúan összerakóznak és a gépszédéshez igen alkalmasak. A gépszédés nyomásánál ugyanis megtörténik, hogy a hasábvonalak felemelkednek, a minék oka az, hogy a gépszédés alsó teste valamivel gyengébb mint a feje; ha tehát a föntemlített ék alakú hasábvonalakat használjuk, megszűnik az érintett baj. (Gr. B.)

Pályázati hirdetés.

A Budapesti Könyv- és Könyomdafőnökök Egyesülete tiszteletbeli tagjai számára tagsági jegyek és tiszteletbeli tagjai részére díszoklevelek tetszés szerinti grafikai kivitelben leendő készítésére a következő feltételek mellett czennel pályázatot hirdet:

1. A tagsági jegy kis alakban, színes vagy csak fekete nyomásban készíthető.
2. Pályadíj: elsőnek 50, másodiknak 30, harmadiknak 20 korona.
3. A díszoklevél, az alkalmazandó szöveghez való hely üresen hagyásával, megfelelő színekkel 32—40 cm. rajzterülettel készíthető.

4. Pályadíj: elsőnek 150, másodiknak 100, harmadiknak 50 korona.
5. A pályamunka, esetleg annak vázlatrajza jelígyes levél kíséretében öt példányban küldendő be.

6. Pályázhatnak Magyarország valamennyi grafikai iparágában alkalmazottak.

7. A tagsági jegyek szövege a következő:
... szám. Tagsági jegy..... urnak mint a Budapesti Könyv- és Könyomda főnökök Egyesülete rendes tagjának. Budapest, 18... hó ...nelnöktitkár.

8. A díszoklevél:
Budapesti Könyv- és Könyomdafőnökök Egyesülete. A hazai nyomdászati ipar fejlesztése körül szerzett érdemeinek elismeréséül egyesületünk f. évi hó ...n tartott közgyűlésén ural tiszteletbeli tagnak választotta meg, minek hitelesül ezen díszoklevél kiadott. Budapest, 18... hó ...n Az egyesület nevében:elnök.titkár.

9. Mindkettőnek szövege módosítható, de a módosított szöveg tartalmának és nyelvezetének szabatosága megkivántatik.

10. A pályamunkák vagy azok vázlatrajzai legkésőbb 1897. december elsején este 6 óráig az egyesület helyiségeiben (V., Arany János-utca 29. sz. I. em.) nyújtandók be Gelléri Gyula dr. egyesületi jegyzőnél, a ki a beadott munkákról elismervényt ad, a melylyel a pályamunka bármikor visszavehető.

11. A pályamunkák szerkesztése körül netán felmerülő kérdésekre Pollák M. Miksa (V., Bálvány-utca 21. sz.) választmányi tag nyújt felvilágosítást.

12. A beérkezett pályamunkákat az egyesület kebeléből alakított bizottság bírálja meg.

A bíráló-bizottság fenntartja magának, hogy a pályadíjakat csak akkor adja ki, ha a pályamunkák a várakozásnak megfelelnek.

Együttal kiköti magának azt is, hogy az általa ajánlott változtatások figyelembe vétessenek.

13. Az első pályadíjjal kiüntetett — pályanyertes — mű abban az intézetben készíthető el, a melyből beküldetett.

14. A felsorolt feltételeknek meg nem felelő munkák bírálat alá nem bocsájtatnak.

15. Az előző pályázatra beküldött munkák az egyesület jegyzőjénél a hivatalos órák alatt visszavehetőek.
Budapest, 1897. évi május hó 26-án.

A BUDAPESTI KÖNYV- ÉS KÖNYOMDAFŐNÖKÖK EGYESÜLETE:

Concha Károly,
a távollévő titkár helyett.

Emich Gusztáv,
elnök.

HIVATALOS RÉSZ.

Havi fölolvásós-ülés 1897. április 25-én.

Elnök: Tanay József.

Elnök üdvözlő a megjelent szaktársakat, a havi fölolvásós-ülést megnyitja, és felkéri Radnai Mihályt fölolvásásának megtartására.

A fölolvásós után elnök a fölolvásós köszönetet mond s buzdítja, hogy e téren mentől többet hallasson magáról és felkéri a fölolvásót, hogy a Grafikai Szemle részére engedje át a fölolvásást, minek fölolvásós készséggel megfelel.

Ezután másodtitkár fölolvassa a következő titkári jelentést:

T. tagtársak!

Az új választmány e hó 4-én tartotta meg alakuló ülését.

A közgyűlés megtisztelő bizalmát minden egyes tisztviselő és minden egyes rendes választmányi tag elfogadta; ellenben az öt póttag közül egy se óhajt részvenni a választmány ülésén. Nem hisszük, hogy a póttagok sértett hiúságból maradtak volna ki a választmányból; mert tudjuk azt mindnyájan, hogy Körünkben leg-többesör a véletlen játszik arra közre, hogy ki hány szavazattal jut be a választmányba. Ez azonban nincs semmi behatással a választmány, illetve az egyes bizottságok működésére, mert hiszen ház-szabályaink az egyes bizottságokba a választmányon, esetleg a Körön kívül álló szakembereknek a bevonását is megengedik.

Körünk iránt való meleg érdeklődésének adott kifejezést Watzulik Albin Mária szászaltenburgi szaktársunk azzal, hogy a mai ülésen bemutatott és általa készített műszedés-kollekciót Körünknek aján-dékozta. Igaz, hogy Németország e zseniális szakembere magyar-orosz születésű, tehát az irántunk tanúsított rokonszenv is éppen ered első sorban. Mindennek daczára ebben az esetben is hálásan emlékeztünk meg róla a mai fölolvásós-ülés keretében és mindnyájunk óhajtásának vélek elegend tenni akkor, mikor e jelentés keretében indítványozom: »Mondjon a mai ülés jegyzőkönyvi kö-zönetét Watzulik A. M. szaktársunknak azért a meleg érdeklődésért, a melylyel Szakkörünk és szaklapunk iránt viseltetik.«

A szokásos nyári mulatság idejét az idén is pünkösd első napján tartja meg Körünk. A helyiség iránt még nem intézkedhetett vég-

legesen a vígalmi bizottság elnöke és előadója; de talán már a legközelebbi napokban ezzel is tisztában leszünk.

A szakiskola ügyében az Országos Iparegyesület átiratában kérte fel Körünket, tervezet és költségvetés beküldésére. Az elnökség készséggel felelt meg a szíves felkérésnek és *Grócz Ernő* választmányi tag egy behatóan megírt véleményes jelentést szerkesztett az ügyben, a melyet az elnök és ő irtak alá. Ezt azután el is küldtük az Iparegyesület elnökségének.

Ha a körülmények megengedik, talán még május hónapban is tartunk havi fölolvasó-ülést és csak június hótól kezdve számítjuk a nyári szünetet.

Ezek volnának a mai havi ülésre szóló előterjesztéseink. Kérjük azoknak szíves tudomásulvételét.

A jelentést tudomásul vette a havi ülés. Ennek kapcsán elfogadott amaz indítvány, hogy *Watzulik Albin Mária* altonburgi szaktársunknak jegyzőkönyvi köszönetet szavaztatják a Kör részére beküldött és átengedett díszes nyomtatványokért.

Pénztáros felolvassa a február havi pénztári jelentését, mit a havi ülés tudomásul vett.

Gyöngyösi Sándor, mint a vígalmi bizottság elnöke, jelenti, hogy a pünkösdre tervezett kirándulás helyiségére nézve még nem kapott érdemleges választ. Milyhelyest pozitív választ kap, jelentést fog tenni.

Belépek a körbe: Nagy János, Frank Lajos, Singer Hugó, Schwartz Pál, Csulovszky János, Mayer Ödön, Geiger N., Butkovszky Bertalan, Weisz Géza, Löwinger Károly, Kohn Imre, Breitner Károly, Szabó Géza, Czehel Antal, Brem Endre, Fried József, Weisz Gyula, Grósz Gyula.

Kilépek a körből: Csescotka Károly, Privigyei Emil, Bellovits Ödön, Szentkereszty Károly, Klein Tivadar, Korniss Károly.

Hátralék miatt törleszködők: Braun Zsigmond, Czzyrin János, Schönfeld Jakab, Birócz Döme.

A belépettek iránt kifogás nem tétetvén, az illetők a rendes tagok sorába felvételtek.

Egyéb tárgy nem lévén, elnök köszönetet mond a megjelent szaktársaknak és felkéri őket, hogy a felolvasó-üléseket a jövőben is szorgalmasan látogassák, a havi ülést berekeszti.

Radnai Mihály, II. titkár.

Havi fölolvasó-ülés 1897. május 30-án.

Schwind Béla alelnök megnyitja az ülést és felkéri *Butkovszky* urat arra, hogy *Venkouits Károlynak* mára hirdetett *Visszapümlandés lizenháromhavi utamra* című munkálatát szerző helyett olvassa fel.

Butkovszky engedett elnöklő felkérésének és értelmesen, a kellő hangsúlyval olvasta fel az érdekes és tanulságos útleírást. Szerző ösztön, leplezetlenül írja le az utazás mulattató és bosszantó kelemetlenségeit; de azért mégis arra a konkluzióra jut, hogy — minden fiatal szaktársnak melegen ajánlja az utazást, a melyből mindig megedzve és tapasztalatokkal bővülve kerülnek ki.

A hallgatóság éljenzéssel honorálta a felolvasást, elnöklő pedig úgy a szerzőnek, mint a felolvasónak köszönetet mondott az érdekes élvezetért és szerzőtől elkérte közleményét a *Grafikai Szemle* számára.

Ezután a titkár a következő jelentést olvasta fel:

T. tagtársak!

Ez az utolsó havi ülésünk a nyári szünet előtt. Most már az ószig csak a választmány és az elnökség marad permanenciában, hogy minden fennakadás nélkül intézkedjenek a Kör folyó ügyeiről. Ha azonban különös, előre nem látható okok szükségessé tennék havi ülésnek vagy rendkívüli közgyűlésnek az összehívását, úgy azt — az alapszabályok rendelkezéseiből folyólag — azonnal összehívna a Kör vezetősége.

Mint a *Grafikai Szemle* májusi füzetében is olvashatták a tagok, a Körünk által a szakiskola ügyében készített memorándumot már fel is küldte a ministeriumhoz az Országos Iparegyesület, még pedig igen biztató ajánlóirat kapcsában. Ez az átirat — úgy halljuk — dűlőre vitte a szakiskola ügyét és most már majdnem bizonyosra vehetjük, hogy Kolozsvár után Budapestnek is lesz nyomdász-tanoncz-szakiskolája.

A szakmabeli képzés és szakirodalom fejlesztésére nagy befolyással lesznek az utóbbi időkben kifüzdött pályázatok. A *Kner Izidor* gyomai főnök által kifizetett meghívó-szerződés szóló pályázat; majd a *Grafikai Szemle* szakcikk-pályázata — mely június 14-én jár le — és a *Főnökegyesület* által újból kiírt pályázat is (tagsági jegyekre és díszoklevélre). A Főnökegyesület most — okulva a mult pályázat meddőségén — nagyobb pályadíjakkal és hosszabb határidővel újítja meg a multkorai pályázatát, a melyről majd a júniusi *Grafikai Szemle* részletes értesítést fog hozni.

Most e helyen csak felhívjuk ezekre a tagtársak figyelmét és kérjük őket: kövessék a külföldiek példáját és ne tartózkodjanak a versenyekben való részvételtől, mert ezekből soha se legyőzöttek, hanem mindig megedzve kerülnek ki.

A befejező ülésen beszámolunk még a *Grafikai Szemle* mult 1896. évi pénzügyi eredményéről is.

A mi a *Grafikai Szemle* 1896. évi bevételeit illeti, az az 1895. évi állapothoz némi csökkenést mutat; de a kiadás is csökkent és így a mult évi felesleg: 423 frt 50 kr., 15 frt 42 kr. emelkedést mutat az 1895. évi 407 frt 63 kr. felesleggel szemben. Tehát az 1896. év

bevétele 1078 frt 83 kr., kiadása 655 frt 78 kr. tesz és így — mint fentebb is említettem — a tiszta nyereség 423 frt 05 kr. tesz ki.

A Kör tagjai mindnyájan ingyen kapták a lapot, tehát a *Szemle* saját magát tartja fenn, ellátja a Kör tagjai szükségletét és még így is 400 frton felül hoz hasznot. Mi ugyan úgy szeretnők, ha még több lehetne a bevétel, hogy így a kiadásokat szaporíthatnánk és még a mostaninál is tartalmasabb lappal állhatnánk elő. Mert ezutánra több jeles külföldi szaktárs is megígérte közreműködését és mi is arra törekszünk, hogy ezután képbén és írásban is bemutassuk a külföld hasznosabb újítását.

Belépek a körbe: Werth László, Beke Zoltán.

Kilépek a körből: Mahr Ferencz, Részvény. Horváth Antal Athenaeum. Horváth Jenő, Franklin. November Ignác, Légrady. Opprecht Adolf, Huber Béla, Pallas.

Radnai Mihály indítványozza, hogy mint minden évben úgy az idén is, szavazzon meg a Kör a lap szerkesztőjének tiszteletdíjúl 25 aranyat, főmunkatársának 10 és adminisztrátorának szintén 10 aranyat.

Ez indítványt egyhangúlag elfogadta a havi ülés.

Több tárgya a mai ülésnek nem volt.

Elnöklő sajnálja, hogy oly kevesen jelentek meg az ülésen; de ő azt a szép időnek és az idény előrehaladottságának tulajdonítja. Azért azzal az óhajjal zárja be a szon utolsó ülését, hogy az őszszel megint a régi érdeklődés mellett folytathatja a Kör tevékenységét.

Tichy Ákos, titkár.

Tisztelettel kérjük a t. házipénztáros urakat, hogy a tagsági díjak beszédésénél a lehető legnagyobb szigort és buzgóságot fejtsek ki. (A ki két hónappal hátralékban van, az nem kap *Grafikai Szemlé*.) A beszédett tagdíjakat az üzletben alkalmazott összes szakköri tagok névjegyzékének kíséretében, tekintet nélkül arra, hogy fizettek-e vagy sem mindnyájan, küldjék direkte vagy postán, vagy pedig *Wolf Antal* egyleti küldöncz útján *Rencsisouszky Ferencz* szakköri pénztárhoz (VIII., Kerepesi-út 63., IV. 35.) lehetőleg minden hó 12—15-ig.

Kitüntette a császári sas használati jogával.

Kitüntetések: Bécs, Berlin, Páris, Nürnberg, M. m. Frankfurt

Szállít — hosszú időn át szerzett gyakorlati tapasztalatok alapján — a legrövidebb idő alatt teljes könyvnyomdai berendezéseket nagy és kisszabású üzetek részére, szövővágású betűkkel, körzetekkel, mindenféle gépekkel és berendezéssel felszerelve. Nagy választék idegennyelvű betűkben.

Méltányos feltételek. — Szolid kivétel.

Németh Ferenc fényképész (IX., Bokréta-utca 23. sz.) a következő, igen mérsékelt árban készít fényképeket a Szakkör tagjai és családjai részére:

Vízit-fénykép	6 db. 2 frt	50 kr.	12 db.	4 frt.
Kis Makart	4	50	7	7
Kabinet	5	—	9	9
Makart	7	50	13	13

Megrendelés alkalmával mindig az *utolsó havi nyugtlával* kell igazolni azt, hogy az illető a Szakkör tagja.

A Szakkör t. tagjait kérjük, hogy mindennemű kondícióváltozást, úgy az abba való be-, mint kilépést haladéktalanul adjanak tudtul a Kör pénztárosának, mert csak így kaphatják meg pontosan az őket megillető kiadványokat és meghívókat. Elég erre a célra egy egyszerű levelezőlap.

Május hóban a következő üzletek fizettek tagsági díjat: Alkotmány —, Államnyomda —, Athenaeum 5.10, Bpesti Hirlap —.60, Corvina 2.40, Czettel és Deutsch —, Egyetemi nyomda —, Franklin —, Garai —.30, Hamburger és Birkholz —.90, Hornyánszky —, Hungária —.90, Kosmos —.90, Községi nyomda —, Légrady —, Márkus —, Nagy Sándor —, Neumayer —, Neuwald —, Pátria —, Pallas 6.—, Posner 1.80, Poster Lloyd —, Pressburg —, Részvény 8.40, Wodianer 2.40. — Egyesek: Kellner A. —.90, Kerckes I. —.30, Stalla M. —.30.

Krisztus a keresztfán és Jeruzsálem nagy körkép megtekintéséhez a Szakkör tagjai 32 krért kedvezményes árú belépő-jegyeket kaphatnak *Rencsisouszky Ferencz*nél (VIII., Kerepesi-út 63., IV. em. 35.), *Tichy Ákos*nál (Részvénynyomda) és *Novitzky N. László*nál az anyagyület helyiségében.

A Szakkör pénztárosának lakása 1897. május 1-ső óta **VIII., Kerepesi-út 63. szám., IV. emelet 35. ajtó.**

Kedvezményes jegyek a Vígyszínházba. A Vígyszínház igazgatósága Körünk megkeresésére a következő, igen mérsékelt helyáratok engedélyezte:

Földszinti támlásszék IX—XII. sor	80 kr.
» » XIII—XVI. »	70 »
I. Erkély » II—V. »	80 »
I. » » VI—XI. »	50 »
II. » zártszék I. »	60 »
II. » » II—IV. »	40 »

Bemutatóelőadásokra (premier) is használhatók.

Tasár- és ünnepnapokon nem érvényesek.

A váltandó jegy, kelet és ár tintával irandó ki és csak aznapra érvényes, melyre kiállítva lett.

Krecsányi Ignác úr, a *Krisztinavárosi szinkór igazgatója*, Körünk megkeresésére kedvezményes árú jegyeket hoesított a tagok rendelkezésére.

Kedvezményes jegyárak:

Nagy páholy	4 frt	Körszék (I. és II. sor)	40 kr.
Zsölyeszék	90 kr.	» (III. és IV. sor)	30 »
I. rendű zártszék	70 »	Karzatú zártszék I. sor	40 »
II. »	55 »	» többi »	35 »

A kedvezményes árú jegyek váltásához szükséges utalványok *darabonként egy krajczárért* kaphatók: *Weinberger Dezső* (Franklin), *Pamuk Ferencz* (Athenaeum), *Wagner Rezső* (Államnyomda), *Bauer Lajos* (Pallas), *Tichy Ákos* (Részvénynyomda), *Novitzky N. László* (anyagyület) uraknál, és *Rencsisouszky Ferencz* szakköri pénztárosnál (VIII. ker. Kerepesi-út 63., IV. em. 35.)

A lap papírosa a hermaneczi papírgyárból. — Szövegbetű az Első Magyar Betűöntőde-Részvény-Társaságtól.

Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest, V. ker., Hold-utca 7. sz.

Kiadó-tulajdonos: a Könyvnyomdászok Szakköre.

Felölös szerkesztő TANAY JÓZSEF. Főmunkatárs FIRTINGER KÁROLY.

GYÁR
Klein-Schwechaton
(Bécs mellett) van.

Könyv- és könyomdai festékgár

Schiff, Srpek & Comp.

KÖFÖNT:
BÉCS

I., Lothringergasse 3.

Koromégetés Kenczefőzés
Hengeranyag.

A gyártmányok védjeggyel vannak ellátva.

A cég budapesti kizárólagos képviselője és raktára

BUDAPEST
VII. ker., Dohány-utca 10. szám.

TELEFON 60-63.

KALMÁR LAJOS

Figyelmeztetés.

A nyomdákban a hengerek át- és újjáöntése gyakran szükségessé válik, miért is bátorodunk a t. nyomdatulajdonosoknak legkitűnőbbnek elismert hengeranyagainkat a következő árak mellett ajánlani:

» Austria « extra kgrja	1 frt 80 kr.
» prima »	1 » 50 »
» L. hengeranyag »	1 » 25 »

Fenti árak franko házhoz szállítva értendőnek. — Bátorodunk a t. nyomdatulajdonosok becses figyelmét különösen »L.« hengeranyagunkra felhívni, mely úgy kitűnő minősége, mint olcsó ára által előszeretettel használtatik.

Mintákkal bármikor kívánatra díjmentesen szívesen szolgálunk.

MAGYAR
TUDOMÁNYI AKADEMIA
KÖNYVTÁRA

Nagy választékot tart a legkülönbébb
 czélszerű és divatos

Könyv- és Czimbetükből.

Elvállal igen jutányos áron egész
 nyomdai berendezéseket.

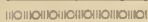
FISCHER ÉS MIKA

BETŰ- ÉS TÖMÖNTŐDE

Budapest, VI., Révay-utca 6. sz.

Folytonosan készletben tart szerb és héber
 betűket, körzeteket és kizárásokat, nyom-
 dai szerelvényeket, betűszekrényeket és
 állványokat, a leggyorsabban készítve és
 legjobb minőségben kiállítva.

Ajánlja szabadalmazott **nyomdai vonalzó-berendezését**

 táblázatszedésekhez.

Egy októv-garnitúra ára 10 frt.

Cs. és kir. szab.

HERMANETZI PAPIRGYÁR

→ **RAKTÁRA** ←

Budapest, V. ker., Arany János-utca 8. sz.

(Alapított 1829. évben).

Levél-, könyv-, nyomda-, boríték-,
 író-, karton-, rajz-, csomagoló- és
 göngypapírok.

Merített író-, okmány- és könyvpapírok.

Másoló-, selyem- és virág-selyempapírok.

Itatós-, szűrle- és mindennemű
 merített nyomdapapírok.

Mindennemű lemezek stb. Papírzacskógyár.

Géplevelboríték * Gyászlapok

Névjegy-karton

Gyári főraktár Magyarország részére:

GOLDZIEHER GÉZA

BUDAPEST

V. kerület, Arany János-utca
 20. szám alatt.

A MYRTLE MARK kapható minden papirkereskedésben.

Legjobb és legkitünőbb
 minőségű

Papíráruk.

GESCHÜTZT.

**Myrtle
 Mark**

DEPOSÉ.

Államilag kedvezményezett

ELSŐ MAGYAR KÖNYV- ÉS KÖNYOMDAI FESTÉKGYÁR.

47.004. és 53.406.
sz. osztrák-magyar
szabadalmak.

Kurzweil János és Tsa

Kitüntetve:
Temesvár 1891.
Philppopol 1892.
Orsz. Ipar-Egyes.
1892.

GYÁR:

IX. ker., Márton-utca 19.
Vendel-utca 17.

Budapest

IRODA ÉS RAKTÁR:

V. kerület, Hold-utca
23. szám.

Készít legjobb minőségű

ujság-, mű-, illusztráció-, díszmű- és mindenféle színes festéket.

KOROMÉGETÉS.

KENCSÉK. BRONZOK.

Telefon 270.

Patent gelatin-hengeranyag.

Szedősorzó igazítható feszítővel, szabadalmazott saját találmány.

Papírvágógép.

Különlegesség 1855 óta

GÉPEK
a papíripar

minden ágazata részére.

700 munkás I

A gyár évenként 3700
gépet készít.

KRAUSE KÁROLY gépgyára
LIPCSÉBEN.

Raktáros és képviselő: **DESSAUER ÉS MÁRKUS** Budapest, Lázár-utca 13.

Szám	Vágó- szélesség	Vágómagas- ság	Árak		Ünprellő	Vágómutató	Grosság- nyerek
			kézi hajtásra	motor- hajtásra			
	cm.		M á r k a				
AB	50	18	425	550	150	100	80
AB a	55	19	485	610	160	105	80
AC	60	14	575	700	175	110	85
AC a	65	14	650	775	185	115	85
AD	71	17	740	805	200	120	90
AD a	76	17	825	950	220	125	90
AE	83	18	950	1075	240	125	95
AE a	91	18	1050	1175	250	130	95
AF	95	18	1150	1275	260	135	100
AF a	100	19	1250	1375	280	140	100
AG	108	20	1400	1525	315	145	105
AG a	118	20	1500	1625	325	150	105
AH	120	21	1600	1725	340	155	110
AH a	140	21	1950	2075	365	160	115
AJ	160	22	2275	2400	390	160	120
AZ	210	17	—	4700	500	200	—

Beleértve két jóminőségű kést, két vágó-
léccet, csavarkulcsot és olajkannát.

Ismételadóknak engedmény.

Diszes

Bekötési táblák

(kék és piros színben)

Iapunk 1896. és előbbi évfolyamainhoz 67 krajezáért rendelhetők meg Iapunk kiadóhivatalában. — A vidéki megrendeléseket két héten belül expedialjuk el.

ELSŐ MAGYAR

Könyvnyomdai Szakasztalos

BÖLE JÓZSEF

BUDAPEST, VIII. Vas-u. 7. vagy Stáhly-u. 1.

Elvállal mindennemű épület- és butorasztalos-munkát.

Javítások elfogadtatnak és fontosan eszközöletnek.

Könyv- és könyvnyomdai
festékek gyára.

WÜSTE F.

— BÉCS —

I., Kolowratring 9. szám.

GYÁRT: Fekete és szines, kő- és könyvnyomdák részére, valamint réznyomáshoz szükséges mindennemű és színű festékeket,

hengeranyagot és firniszt.

TELEFON 181

Luxuspapírok.

MOIRET F. ÖDÖN

PAPIRNAGYKERESKEDÉSE

ÉS GYÁRI PAPIRRAKTÁRA

Budapest
V., Báthory-utca
20. sz.

Szines papírok.

Itatóspapírok.
Lemezek és fénylemezek.
Kartonpapírok stb.

Mindenféle
író-, fogalmazó-, okmány-,
nyomtató-, illusztrációs-
s rajzpapírok raktára.

A Zágrábi Papirgyár-Részvénytársaság
egyedüli magyarországi elárusítója.

Első Magyar

Betüöntőde-Részvénytársaság

Telefon 450

VI. ker.
Dessewffy-utca
32. szám.

Budapesten

Ólomzárqpartás

Mechanikai műhely

EGÉSZ NYOMDAI BERENDEZÉSEK

jutányosan és gyorsan foganatosittatnak.

Folyton dús raktárt tart magyar, német, horvát, szerb, román és bolgár ékezetű

Könyv- és Czimbetükben

továbbá

Körzetek, Rézleániák és

⊗ ⊗ ⊗ Kizárásokban

a legkülönbélebb

ÉKITMÉNYEK

és egyéb

nyomdai felszerelvényekben.

RÉZLENIAGYÁRTÁS

TÖMÖNTŐDE ⊗ GALVANOPLASZTIKA

BÉLYEGZŐMETSZÉS

E lap szövege az öntőde betűivel nyomatott.

Német-Bogsán. Zeier A. J.	Predmér. Links M. utóda: Roscn- zweig H.	Szokolca. Neumann, Teszlik és Tsa.	Szigetvár. Corvina-nyomda.	Turóc-Szent-Márton. Magyar nyomda. Részvénynyomda.
Német-Palánka. Kristofek József.	Putnok. Gaertner Ignác	Szarvas. Sámuel Adolf.	Szilkszó. Blank Simon.	Ujpest. Kaczander és Fuchs. Steiner Károlyné.
Nyiregyháza. Jóba Elek.	Resicza. Eisler József. Hungaria-könyvnyomda.	Szász-Régen. Burghardt Rezső. Sebesch Károly.	Szill-Hadad. Fein Sámuel.	Ujverbász. Berkovics Márk főök- nyomdája.
Nyitra. Huszár István. Iritzter Zsigmond. Özv. Neugebauer Anna. Reicheles Lipót.	Rimaszombat. Náray I. A. Rábely Miklós. Ungvári Armin.	Szász-Sebes. Stegmann János.	Szirák. Gallovics N.	Újvidék. Fuchs Emil és Társa. Hirschenhauser Benő. Miletics Szvetozár. Pajevics Arzén. Popovics Testvérek. Szerb kolostorok könyv- nyomdája.
Ó-Becse. Gavansky Bozsidar. Löwy Lajos.	Rozsnyó. Kovács Mihály.	Szászváros. Minerva-nyomda r. t.	Szolnok. Bakos István. Fuchs Lipót. Hay Fülöp. Szolnoki Híradó nyomd. Wachs N. Pál.	Ungvár. Gellisz Miksa. Jäger Bertalan. Lévai Mór. Székely és Illés.
Ó-Kanizsa. Bruck P. Pál. Schwartz A.	Rózsashegy. Salva Károly.	Szatmár-Németi. Litteczky Endre. Morvai Károly. Nagy Lajosné. Pázmány-könyvnyomda. Weinberger Testvérek.	Szombathely. Apfel N. Bertalanffy József. Fekete István. Gábrriel Ágoston. Seiler H. özvegye.	Vác. Kir. orsz. fegyintézeti ny. Kohn Mór. Mayer Sándor.
Oravicza. Kehrer C. Wunder Károly.	Salgó-Tarján. Blumberg Soma Friedler Armin.	Szeged. Endrényi Imre. Endrényi Lajos. Engel Lajos. Schulhof Károly. Traub B. és Társa. Várnai Lipót.	Tab. Pfeifer Ignác.	Vág-Ujhely. Brück Samu. Horovitz Adolf.
Oroszáza. Pless N. Veres Lajos.	Sárbogárd. Spitzer Jakab.	Szeghalom. Kovács Antal.	Tapolca. Löwy B.	Versecz. Grcsits M. Kehrer Lajos. Kirchner J. E. özvegye. Wettl és Veronits.
Orsova. Handl József. Orsovai könyvny. r.-t.	Sárvár. Jacoby Bálint.	Szegvár. Báter János. Ujfalussy Lajos.	Tata. Engländer Jakab. Nobel Adolf.	Veszprém. Egyházmegyei könyvny. Köves és Boros. Krausz A. Fia. Petőfi-nyomda.
Ó-Széplak. Nyitrayölgyi gazd. egyeslet nyomdája.	S.-A.-Ujhely. Landesmann M. és Társa. Löwy Adolf. Pannonia-nyomda (tul. Jurcsó és Ocskay). Zemplén-nyomda (tulajd. Ehlert Gyula).	Székhelyid. Kohn Sámuel.	Temesvár. Csanád-egyházmegyei nyomda. Csendes J. Délmagyarországi szövet- kezeti nyomda. Freund Gyula. Mangold Sándor. Posaune nyomdája. Rácz M. Stéger Ernő utóda. Uhrmann Henrik. Union-könyvnyomda (tul.: Ifj. Steiner Károly). Veres Samu.	Zala-Egerszeg. Breisach Samu. Özv. Tahy Rozália.
Paks. Rosenbaum Miksa E.	Sajó-Sz.-Péter. Glattstein Adolf.	Székeludvarhely. Becek D. és Fia. Betegh Pál.	Tenke. Kellner Ignác.	Zenta. Kabos Armin. Klenóczkyné Cs. A. Schwartz Sándor. Zentai Hirlap nyomdája.
Pancsova. Jovanovics Testvérek. Kosanics N. Miklós Vig Er. Wittigschlager Károly.	Sárospatak. Ev. ref. főisk. nyomdája (bérül Steinfeld Jenő).	Székesfehérvár. Kaufmann F. Singer E. Szammer Imre. Szammer Kálmán. Székesfeh. és Vidéke ny. Völgyi Lajos.	Tisza-Füred. Löwy Sámuel.	Zilah. Seres Samu.
Pápa. Goldberg Gyula. Nobel Armin. Ref. főisk. nyomda.	Segesvár. Horéth Frigyes. Jördens Testvérek.	Szempez. Fischer Náthán.	Tolna. Weltmann Ignác.	Zólyom. Ifj. Nádosy Gyula.
Pécs. Madarász Béla. Pécsi irod. és könyvny. r. t. Taizs József. Wessely és Horváth.	Selmeczbánya. Joerges A. özv.	Szentes. Hollósy és Vajda. Szentesi első könyvny. résztvénytársaság. Szentes és Vidéke nyom- dája.	Tolna-Tamási. Jeruzsálem Ede	Zombor. Bittermann Nándor. Oblát Károly. Zombor és Vidéke nyom- dája (tul.: dr. Molnár Gyula).
Pécska. Ruber István.	Sepsi-Szent-György. Jókai-nyomda r.-t.	Szent-Gotthárd. Ifj. Wellisch Béla.	Topolya. Wilhelm Miksa.	Zsombolya. H. Reichrath J. Wunder Rezső.
Perjámos. Pirkmayer Alajos.	Siklós. Harangozó József.	Szenicz. Bezso János és Társa.	Torda. Harmath Józsefné.	Zsolna. Áldori Manó.
Petrosény. Figuli Antal.	Sopron. Blum Armin. Breiner E. és Fia. Reininger Armin. Romwalter Alfréd. Röttig Gusztáv.	Szepes-Váralja. Püspöki nyomda	Török-Szent-Miklós Rubinstein Sándor.	
Pozsony. Alkalay Adolf. Angermayer Károly. Éder István. Katholikus nyomda. Westungarischer Grenz- hote nyomdája. Wigand K. F.	Stájerlak. Rose V.	Szered. Sternér Dávid.	Trencsén. Gansel Lipót. Skarnitzl Fr.	
Püstyén. Gipsz H.	Sümeg. Horvát Gábor.	Szerencs. Simon József.		

Az esetleges változásokat kérjük velünk tudatni.

A GRAFIKAI SZEMLE KIADÓHIVATALÁBAN

(Budapest, V., Hold-uteza 7.) kapható

A MAGYAR ÁLLAM NYOMDÁSZATTÖRTÉNELMI TÉRKÉPE.

TÉRVÉZTE ÉS MAGYARÁZÓ SZÖVEGGEL ELLÁTTA

FIRTINGER KÁROLY.

Ára 70 kr., vidékre (bérmentve) 80 kr.

Azok, kik az Évkönyvet megveszik, helyben 50 kr., vidékre pedig 57 kr. kedvez-
ményes áron kapják meg.

Beit & Co

Druckfarben-Fabriken

*früher
Beit & Philippi*

HAMBURG

A cég készít fekete és színes
Könyv- és könyomdai festékeket
Hammonia hengeranyagot
KENCZÉKET.
Vezérképviselőség és gazdagon felszerelt raktár

MÜLLER TESTVÉREK BUDAPEST, Főraktár és iroda: V. ker. Bálvány-utca 11. sz.

Wörner J. és Társa

Gépgyára és Vasöntődéje Budapesten

KÉSZIT:

Egyszerű gyorsajtókat, 2 vagy 4 festékdörzsölő hengerrel.

Kétszint nyomó gépeket, 2 festékszerkezettel, 2 vagy 4 festékdörzsölő hengerrel.

»Hungaria« akcezidensz-gyorsajtókat.

Tégelynyomású gyorsajtókat.

Önműködő késköszörülő-gépeket.

Aranyozó-, dombornyomású- és kivágó-sajtókat.

Csomagoló- és simító-sajtókat.

Papírvágó- és papírfűrő-gépeket.

Könyomdai gyorsajtókat.

Könyomdai kézisajtókat.

Tömöntődei berendezéseket.

Transzmisszió-telepeket.

Körforgású nyomógépeket

ujságok, könyvek és illusztrált művek egy- és többszinbeni nyomására, tökéletesített tölcser- és körbenforgó keshajtogató készülékkel.

Használt gyorsajtók

alaposan kijavítva és átalakítva, jóállás mellett jutányos árért eladó.

Schriftgiesserei

Dús választék a legjobb minőségű és diszes kivitelű, mélyvágású modern betűöntődel gyártmányokból.

Művészi kivitelű vignetták.
Szilárd alkatú betűanyag.
Kitűnő ajánlatok.

Bauer & Comp.

Főüzlet:

Stuttgart

Érdeklődőknek készséggel szolgálunk újonnan megjelent, dústartalmú mintakönyvünkkel.

Fióküzlet:

Düsseldorf